

Володимир Фединишинець

ОСТАННІЙ ОПРИШОК

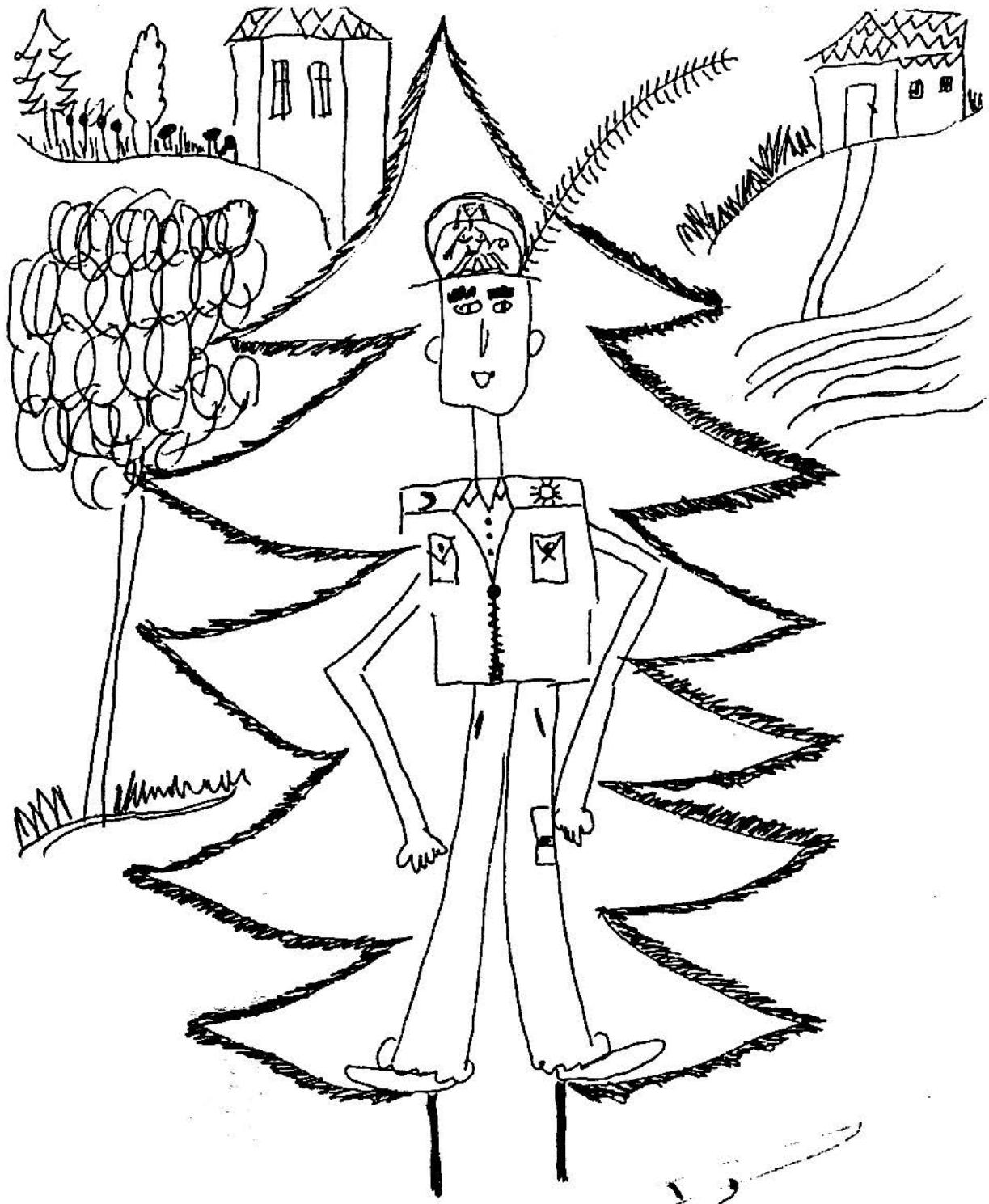
Письменник у різні періоди життя, коли працював над повістю "Останній опришок" і романом "Бранці лісу". Графічні портрети письменника - роботи художника Павла Бідзлі. Вугілля. II пол. 60-х років.

Володимир Фединишинець

ОСТАННІЙ ОПРИШОК

Історична повість про Підкарпаття 30-х років ХХ-го ст.

1-2.IX.2002. ОМ.

Ілько Липій. Рисунок. Олени Мейсарош. 1-2.IX.2002 р.

Володимир Фединишинець

ОСТАННІЙ ОПРИШОК

*Історична повість
про Підкарпаття 30-х років ХХ-го ст.*

Четверте видання

*Бібліотечка журналу "Айно"
Ужгород – 2003*

Саг журналу "Айно"

*(Свідоцтво про державну реєстрацію –
серія Зт, № 144 від 13 лютого 1998 р.)*

ББК 84.4 УКР 6–4

Ф – 32

УДК 808.1

Ця повість 1967 р. мала стати прозовим дебютом молодого, а нині 60-річного письменника Володимира Фединишинця – засновника краївого Русинського відродження 90-х років ХХ-го ст., його активного діяча, відомого поета і есеїста, автора близько ста окремих видань, в тому числі поетичної симфонії у двох томах "Срібні силуети" й історичних романів "Бранці лісу" та "Отець Духнович".

Вічний опозиціонер до влади, офіціозу, епатажний оратор, родзинка сучасного Ужгорода, оздоба Корзо, неспокійний і впливовий краївий патріот, негамовний і невтомний, – таким залишається упродовж більш ніж сорока літ виключно письменницької роботи кревний верховинець – Володимир Фединишинець, що прожив у підкарпатській столиці утрічі довше, ніж у рідному селі Репинному, з якого пішов у світ 13-річним. В Ужгороді зберіг селянську самобутність, селянську інтелігентність.

Але цей твор саме про рідне село 30-х років ХХ-го ст. Його сутника Ілька Липия. Написаний захоплено, на одному подиху, коли молодому письменнику було трохи більше двадцятьох літ від роду.

**Післямова Олени Мейсарош
Історичне фото на обкладинці з архіву письменника**

**® Фединишинець В.С., повість, передмова, дизайн
Мейсарош О.С., післямова**

МИЛА МОЯ ПОВІСТИНКО...

Коротке супровідне слово до 4-го видання

Дуже хочу видіти окремим відбитком до свого 60-річчя повістинку "Останній опришок", з якої я зачинався як прозаїк. Вона мила моєму серцю, многостраждальна, бо її розтоптали радянські танки, коли непрошеними варварами летіли через мій отчий край на Злату Прагу, аби подавити свободу чехів і словаків. Але що танки і ракети – оте знахабніле залізяччя – проти невловимої субстанції духу волелюбного народу в Центрі Європи, проти сили, зрештою, письменницького слова? Немає уже танків і бетеерів отого покоління, що давило Празьку Весну Александра Дубчека і Вацлава Гавела серпня 1968 р. Це вже радянський брухт, як і сама тогочасного зразка соціалістична система, комуно-радянський режим її Імперія Зла. Але вічними символами свободи буде жити Прага (як, зрештою, і Будапешт у жовтні 1956 р.), її волелюбні силуети Вацлава Гавела, Александра Дубчека.

Правда, у світі є ще танки. Навіть модерні. Сьогодні вони давлять Палестину. Згадалося це, бо за моєї молодості, коли мала вийти у світ моя історична повістинка "Останній опришок" (перше письменницьке дитя!), що освітлювала епізод із життя Підкарпаття за Першої Масарикової Республіки, коли три народи – чехи, словаки і русини – утворили цю виняткового зразка чудовну демократичну державу, – саме тоді, в 60-х роках минулого вже сторіччя в ужгородському Білому Домі, збудованого, до речі, для нашого краю як урядову споруду саме Златою Прагою, – панував більшовицький ідеолог, чужинець, на жаль, єврей за національністю (традиційно в Радянському Союзі – від його кривавого зародження 1917 р. до жаданої кончини 1991 р.) Він у супрязді з қагебістами і розпорядився розсипати набір моего твору, моого дебюту – як невчасний. Мовляв, небажаний тут перегук у часі. Ну і плюс свіжа радянська окупація мої держави. І ретроспекція, і проекція, і... все склалося не на мою користь.

Моя повістинка впала жертвою окупаційного московського режиму, – за наклепом того підлого ідеолога, який ненавидів наш

країн, корінних людей, нашу культуру. А мій земляк, що формально стояв на вершині офіційної чи керівної піраміди ужгородського Білого Дому, був лише безсилом символом. Однокровники – "інтернаціоналісти", які ненавиділи локальне, самобутнє, та місцеві підляки – запроданці докупно з чужинцями з видавництва "Карпати" швидко виконали вказівку згори: зняли з виробництва мою книжку, але розмножили верстку твору "для службового користування" (прочитання! вивчення!) і для Києва – ЦеКа, КаГебе та Держкомвидаву, і для – відповідно – ужгородських канцелярій у кількості 25 відтисків. Ще стільки примірників на свій страх і ризик зробив особисто для мене галичанин – поліграфіст (спасибі йому і земля йому пухом, моя земля!). Через те я вважаю, все ж, ці 50 відтисків, якщо не більше, першим тиражем, першим виданням повісті – неофіційним, незареєстрованим, відчасти піспільним, – але виданням...

*Потому були зняті з друку, до речі, ще дві мої поетичні книги...
Таким тяжким був початок моєї літературної слави...*

Повість "Останній Опришок" мені дуже дорога: перше ж дитя...

Автор

8.III.2003 р.

Ужгород

Щастя і нещастя – як день та ніч. Їх не напросиш, не намолиш, не присилуєш. Вони приходять нечекано. Коли пророкує хтось – мече на картах, а чи зіллям ворожить – добре знайте і затяжте: бреше у вічі, аж свищел..

Темного досвітку зібрався Щефан Галаї на денний зарібок. Коломастю обліпив осі коліс, перепробував кожну спицю, бо дорога випадала довга. Одне колесо ще кинув на віз: всячина може притрафитися.

Запряжені коні легко дихали принадою дороги, крутіли обшлейованими головами, мовби для того, аби кожний ремінець сів на своє місце. Жона Олена відчинила ворота. Щефан зачув, що завіси уже давно не мащені – риплять, як на погибель. "Треба буде, як вернуся, піскладки гумові помінятися, бо переїхися на залізі", – подумав. Олені, що стаба обіч, Щефан її не зінав, що її уповісти. Куди поїде? Майже, на залізницю у Воловець, за тридцять шість кілометрів від Репинного. А вігти пізвезе крам у якусь чортову закутину, і другий раз заверне, коли путь упаде недалекою.

Карбач–фітъкаш змієм звився над хребтом Пішти, – добрий кінь, послужливий, – і полішив рубець на правому боці лінъкуватої кобили Вілми. За селом їхав Щефан уже повагом, бо шкодував худобину.

Думалося про се і про те, і про онте... Глипне – як назустріч двоє жандарів.

Зупинили. А підійти не пілулються. Радяться...

– Гей, чоловіче, куди? – запитав один, але відповіді не почекав: – Завертай назад! – приступився, взяв за дишло та й почав задкувати віз. Айбо коні стали перед незнайомцем як укопані. Стояли непорушно, доки не зліз Щефан, а зліз він не поспішаючи, супокійно намотав на праву лушню повіддя.

– Люди добрі, я йду на зарібок, – сказав Щефан з подумкою, що його все ж відпустять, але одразу схаменувся: з жандарями довго базікати не варта, бо мож зостатися і без воза, і без коней. І без голови, зрештою.

– Заплатиме ти, що–сь так напудився, – наполягав той, що стояв досі збоку, і пошукав одразу гаманець. – На, старий, не реви, що мало заробиш ниськи, – і притаемничо сунув у Щефанову кишеню коруни.

Селянин стояв розгублений, здивований, вертячи в руках крисаню.

— він зняв її з голови, коли ще здоров'явся із жандарями. А ті уже вмостилися на полурабку.

Колеса заторохтили кам'яницею, аж відлящували скали, що туттам траплялися за річкою — вічною подругою дороги в горах.

Скоро — під річанським бескеттям — зостановилися. Щефану повіли позирати лише уперед, а що діялося на боці, він крадькома видів краєм лівого ока. Тишу нажем розтяло фітькання: хто кого кликав — Щефан знати не міг. Не стримався, зирнув убік. Сі жандарі зайдли у гущак, а перегодом уже вчетирих вивели зв'язаного на руках чоловіка. “Хто він, за що його?” — билося у скронях. Лише зібачив, що чоловік був доста високим, сухорявим. Ішов статно і натуру мав, майже, гостру, бо ступав по камінню на зарінку вільно, якби по горіжці йшов один, а не вели його жандарі. Не до доброго се, коли зв'язаний. Літ Щефан давав йому сорок, бо той носив маленькі вусики. На лиці був чорнявим, і чорне волосся стирчало з-під стягнутого на очі крисані. Ногавиці мав до чобіт — натрукові, айбо ноги були взуті у черевики. На плечах темний вунош. Боже, як то мож чоловіка затягнути, коли тобі кажуть: не дивися на нього! Та так і сусіду свого не тягнить Щефан, як сього незнайомця!.. А може, се котрийсь опришок?

Возій сидів, як мертвий, і зирив перед себе. Ліз у пазуху страх, стягував на горлі сорочку. Кінчик фітькаша, хоч Щефан стискав пужално обома руками, витанцювував қоломийкові круги-карічки. Здригнувся, коли до нього пісів один жандар і наказав:

— У Воловий! Жени, неборе, як май можеш скоро! — і не озирайся, бо дівку не увидиш.

— Хі—хі!, — сподобалося жандарям.

Віз торохтів, а тяжке дихання спійманого опришка Ілька Липия чулося виразно. Жандар-сусіг бачив Щефанове хвилювання, айбо заспокоювати не дався, думаючи: “Най ся набоїть чоловік, ніколи не буде у хащу тікати”.

Опришок наче не помітив, що вітер здув його крисаню і вже бавився у кучерях, таких густих, аж гребінець кришився. Лице у синцях, гейби зсиніло від студені.

А він — Липій — вдивлявся у гірки, що зблизька заступали і великий Грегіт, хоч не могли би із ним порівнятися, як макове зерня з копицею сіна. На Ількових устах застигла усмішка, наче йому не під мотуз іти, а на медалію до самого президента Ческо-Словенської Республіки. На

гордовиту усмішку падала тінь від придорожніх лип, коли кронами застеляли сонце. І знову заграли промені, як поминули Ховп, і сонце засвітило вже понад деревами.

Репинські липи... Пишні, як відганиці! Медові і закохані. Є такі їх у Воловім... Кажуть, Ілька і народила мати під липою, тому їх пишеться Липий. А липовий цвіт помагає від усікої хвороти. Коли навіть дохтор не може – липа поможе. Вона не раз знадобилася селянинові, який не мав за що купувати не лише ліки, а їх кавалок хліба. І Липий, як та поліка з липи, давав поміч біднякам від великого горя, коли не зарадити нічим.

Липи і Липий...

Щефан сидів на сідаку воза, як на щіті. Попустив поводи, стишив ходу: ачей, не погинуть жандарі, є їм час до вечора. – буде задар лушпарити коні!

“Земля, святила би ся, всьому їх біда. Земелька! Ріже брат брата, отець сина, а син вітця. Так на всій Верховині. Чому мені не дав нянько землі, не зділив бодай малій грунік із того, що прикупив від Оленичів? Хіба я косити не вмів? – ламав голову Липий. – Хіба я гірше косив від брата? Та за моєю косою і вівця не напасла би ся, здохла би, як на камені. Я глину рубав. Я коріння стинав косою! А що я не знати робити на газдівстві? Усе знати! Та чому не зділив мені землиці мій дорогий отець? Як він міг се доволити собі? Я ж син його, а не сільський копилець, коли мати сама не знає, від кого уродилося, за ким має бігати їх кликати вітцем. Н–но, чекайте, няню, моя буде вся Верховина! Будете ви ще від мене з братицем просити! Тонич, що мене везут зв'язаного. Везут та їх довезутся колись. Везли їх до Терезина. Кой відти утік, утечу, пропало би, і з Волового... Не дам наріг кривдити... Не дам!”.

– Лігай, злодію, бо через село проїдемо! – жандар вдарив Ільку черевиком. – Не держи голову, як свічку!

Ілько приліг і міг дивитися лише на небо. Повернув голову направо, і попри ціпки полуздрабків забовванів удалині полонинський верх з лисиною–проталиною і манливим сніговим шалем на шиї, що мав розтанути десь наприкінці літа. Туїки старий сніг дочікував мало не сніжинок нової зими.

Вітер від Сухого заносив згуки трембліт. Вони брилами лягали на Ількову душу, що любила волю, не даючи спочивку думам.

Віз заторохтів дрібніше, бо у Репинному грубе каміння стесалося колесами, і вулиця лягла, наче добре втоптана стежина.

Мотьо-корчмар прокинувся рано, мучило безсоння. "Треба думати про день. Закотити би бочку з вином, занести би п'ятилітрову корчагу з паленкою, зварити би м'яса, і спекти би щось свіженького, крім хліба. Господи, стільки тої роботиці, що чоловік у могилу ляже, а не переробит. Айбо торгувати треба, бо з неба в рот нич не впаде. Та ю коли-сь не годен мучитися на шматку землі, розмахувати косою, аби аж поперек потріскував". Мотьо далеко чув. Ще віз був коло Шімлика, коли висунув облицілу голову у двері, проснувся помалу ю сам і навпочіпки прилип розплюснутим носом до вікна, тамуючи відгух: чи то йому привиділося, бо на ліве око не дуже добре бачив, чи то насправді коні пролетіли Галайові – Пішта має сірий флеk на правім боці. На возі – повно жандарів.

– Жено, вставай, – побіг лише в гатях до спальні і поквапив дружину.
– Галая забрали. Сам себе повіз на возі.

– Боже, ба за що? – присмутилася, протираючи կправі очі, і як не силкувалася розтулити їх, злипалися все одно, бо торгуvala допізна: сільський п'яниня Вайдич і дотепер хропить у корчмі.

– Що будемо чинити, жено? Диви, довжен нам за паленку, за муку, за нафту, – журився Мотьо, відкладаючи на перстах усі заборгованості Щефана, забувши одне: скільки раз той привіз корчмареві ցровець із самого Вовчого. За сі борги він, мабуть, і розбудив жону. – А ти կазала,
– вів далі, – давай, давай на віру, бо то чесний чоловік: не гроші гасть – відробит. А видиш, який чесний! Жандарі забрали. Теперки усі чесні. Сорочці власній не мож вірити, що в ній не скоче блоха.

– Не філозофуй, Мотю, а біжи, – зметикувала. – Олена ще, майже, дома і най глядат, як довг відгати. Уповіме: придавай теля – і все! Додаме її мелайноЯ муки, та ю готово.

Із заворітень позирали люди. Дітлахи, які зчікували сусідські корови, аби гнати на толоку, сиділи на перелазах з тайстринами на боці і спідлоба зиркали на жандарів. Ті плечима прикривали Ілька, айбо люди не сліпі, виділи добре, що когось повезли.

Возом уже кидало, бо в нижньому кінці Репинного люди і не тямлять, коли лагодили дорогу. Правда, Леньо ходить із лопатою та помітую камінці. Айбо то нич не помогає. Знявся вітер, миттєво дужчав і вже прислужувався, дуючи у плечі і підганяючи півшводу. Хмарща побрели-попливли над возом із такою швидкістю, як і він, спускалися низько-низько, гейби на саму зачіску лип, хилячи небосхил до громоту.

Пчолак – головний жандар – уявляв собі, як причеплять йому медалію. Правду казати, він горян поважав, бо ю сам виріс на ощипку. Однак посада... Вислужився до чину, а влада каже, що Липий – розбійник. “Проти вітру плюєш – себе обплюєш. Та ю коби Липий полішив репинську околицю, аби не нагадували всюди, що у Пчолака розвелися злодії. Се вже порядно надокучило! Та нашо гадувати не до ладу! Липий уже не страшний, крильця зв’язані. Іще часина – і він у Воловім. Коби лише ті другі вошливи розбійники зловилися. Попадуться, бо без Липия куди дінуться? А-а, – поправився Пчолак, голими руками їх не візьмеш. Там ще застається – із заклятих – Шекета, Кливиць, Юраш. Сі не вгомоняється... А може, і не мені сим журитися. Може перекладут мене з Репинного просто у Воловий... Ба, ні, ще поламати би, покришити би хребти розбійникам. Коби лише не приставали до них селяни з поблизуних сіл, бо втікачів чимало. І влада винна! Бо всі пани: русин сякий–такий. Русин – підкарпатський медвідь. Але ж люди є люди”. Раптом Пчолак зловив себе на вільнодумстві, але не перелякався, бо ніхто ще не навчився підслуховувати думки. І думати не поборониш. Тут же дався ю гонор завойовника, знада служби. Вміть у душі щось перевернулося, бо над теплим почуттям завладував льодовий розрахунок, і жандар скаменувся, кванто наладнався на суровість сторожівника державного порядку, почуваючи, як черствіє душа.

Нетерпеливилось минути вузький соймівський Грабовець. Жандари поспішали передати Липия–розбійника у надійні руки Волового. Та не хотіли прощатися з опришком крутосхили гір і звітрені перевали. Вони чекали його тривожно, як жони з війни вояків–чоловіків, сподівалися на переміну. В’янула мряка, клоччям перечіплюючись по галуззю дерев. Наче нигів рідний верх без Липійової крисані, що загубилася на репинській дорозі. Наче приглушувалися передзвони гірських перепадів. А вільхи, хоч паленіло літо, розмітували окіл себе зелене листя. Передчасно

осипалися глицими смереки, збіднюючи барвну свиту ґрунів. Малі ялички гуртом змахували з вій слози. Споєний росами ранок народжував Божу днину...

4

Колиска літала від ліжка до печі і від запічка знову до побічниці. Мотузки, висукані з чистого конопляного прядива, порипували, бо нові ще, не витягнуті. Два залізні гаки, на яких трималася синова колика під стелею, були виковані сільським циганом-віртуозом і гартовані у верховинській студенії воді із найглибшої студні, розхитали у сволоку гірки – аж заліз би туди дитячий палець. І ось–ось уже мали випасти відти, коби не були заклепані з тамтого боку. Здавалося, упаде колиска, і на тріску розлетяться вицифровані дошки–обочанки.

Олена порадувала Щефана сином Петриком. Дитина файнa, тиха. Ба, котра дитина не файнa?

Друга колиска – з трирічною братовою доночкою Марічкою – літала над вимашеною долівкою. На рамі стояка лежали два камені, що вчора приніс Федір з лугу, від ріки. Брили притискували до долівки основу, аби не дай Боже, не перевернулася колиска та не побилася дитина.

Петрик і Марічка зі сном бавилися, їх Олена мусила і колисати, і співати, і порядкувати. Іле повз колиску – порухне одну, потому другу, а відтак пораїть у хижі. Бо що чинити?

Зиркнула на кошарку, що порожньою стояла коло печі, в якій потріскували смерекові суки, і пішла по дрова. Біля клітки валялася їх друга. Майже, братова хотіла теж занести дров, але не встгла. Притягне обидві, не чекатиме, доки повернуться домашні. Вона ніколи не любила полішати роботу на когось, посидькувати нічогоділя. Копиця дров малилася. Нову фурину мусай привезти.

Здогадалася Олена за теля, побігла до стаєнчини дати їйому сінця. Погладила братову корову, підкінула її оберемок сіна – дивилася худобина на челядника сумними очима. Правда, домішала соломи. Відтакого корму корова молока дає мало. Та чистого сіна не вистачає їй до середини зими. Накосив би Щефан із Федором – чоловіком Анцинім, та нігде. У пана Плентача і чорт за десяте тобі не накосить, а не чоловік. А у них на полі, як на бігу, ще її повно купиння.

I вже молодиця згадалася минулим, коли Верховина була відкрита білим–білим покрівцем. Зима лютувала. Сніг випав такий, що майже не виділо було плотів. Били морози. Такі, яких і найстаріші люди не пам'ятають. У хмарах не носилося передгроззя, як тепер, але у світі було неспокійно. Репинців брали до війська. Тяжко прощатися з дітьми і жінками, обійстям, землею. Відданиці плакали на грудях у легінів. Мали зарібку циганки: метали людям на картах і всім віщували щасливого повернення.

Оленині думки перебило кlopкання Мотя.

– Айно, заходіт.

Схилив голову, аби не вдаритися чолом ув одвірок – ходити по таких хижах уже звик.

– Як ся маєш, Оленко?

– Та знаєте як. Усе єднако. Дякую, що звідаєте. Май ви як?

– Та так, як кождий чоловік...

– Айбо клоччя би глядати, Мотю: давно не були–сьте в нас.

– Часу не є, – бідкався корчмар. – Люди приходять і відходять. Треба їх добре обслужити, аби і другий раз зайшли. А ти все єден. Теперки такий час...

Мотьо умів схиляти співбесідника на свій бік. Але тепер добирал момент, аби сказати, з чим прийшов. Збирався з думками, мнучи в руках клітчасту кепку. (Він мармульку не носив). Видів: Олена не знає, що жандари повезли Щефана. “То, може, нич і не казати? Наче в гості навідався. Смішно. Жона знов захене”. I сказав:

– Олено, буду ти казати, айбо не сердися, – запинався Мотьо.

У молодиці застигло серце. Сього і боялася. Гаманець за образом порожній. А в старій сімейній книзі – “Історії Підкарпатської Русі”, між листками якої поберігалися ділові папірці, лежали два нові – на сплаток податку.

Казав, як угадував:

– Я знаю, Олено, що грошей у вас не є. Айбо і я не можу кождому давати на віру, бо завтра буду їти сам жебрати. Не виплата держати корчму. А хвиля неспокійна.

Олена мінилася на лиці. “Лише один Мотьо бідує в селі, інші живут добре – баґачі!”

Корчмар підвів до діла:

— Ми з женою порадилися, і просили би съме від вас не гроши, бо не маєте їх, а теля. Нам вшитко єдно — ци гроши, ци теля, бо й так купиме на заріз, — уже нич не є в корчмі, вшитко ровгани поїли.

— Бійтесь Бога, Мотю, — пішла у плач Олена. — Що я дітьом узимі дам їсти! Заплатиме потому, може, і ниськи ще, може завтра. Щефан має зарібок.

“Ой, зарібок, зарібок... Се чую від многих”, — мало не вирвалося в Мотя, та лише помахав головою: — Не плач, Олена, бо то не поможет. На мене не сердися, чекали съме довго. Я чесно беру. В уряд не подаю. Не говошу на Воловий.

5

Минули Сойми. В'їжджали у Грабовець. Вузькувата ущелина. Коні ступали повагом, не слухалися уже й карбача, бо доста стомилися. “Що чинити? — крутілося в Щефановій гадці. — Люди виділи, як на своїм возі везу чоловіка у біду!”

Миттю возом верло вліво. І він сів на вісь: злетіло колесо.

— Тпр-р-ру-у. — потягнув Щефан повіддя, аж вудила врізалися коням у зуби.

Зліз із воза.

“Господи, спаси душу мою!” — подумав Щефан, коли глипнув на ледве живого чоловіка. Та не смів на лиці виказати подумку ѹ те, чому перепудився.

— Скоро կлади! — жандарі злізли теж, заратували зазняті лівий зад воза.

Щефан напарував колесо, поглядав қлинець, аби замінити загублений. Рушили далі, уже швидше, бо коні, хоч і хвильку, та перепочили.

Рантом з корчів'я засвистіли қулі.

Задні жандарі нараз впали вбитими. А Пчолак, схопившись за груди, боком валився на Щефана. Потому став падати наперед, мало возія із сідаха не видавив своїм тирховим тілом.

Щефан напудився: тілько смертей, а він не ушкоджений. Не встиг і кліпнути, як г' возові прискочив дітвачина років десяти. Ножем спритно пересік мотуззя, яким обплели жандарі Липия. Перескочив через

полудрабок, і миттю կовтнуло його чагарниччя, наче їй не з'являвся.

Зсинцьований на лиці Липий став посеред вулиці. Повагом підійшов до Щефана, подав йому руку. Той простягнув свою, тримтячу, бо чекав: так його угріє, що обиздриться дома. Ілько не бив, але їй не усміхався, як мав звичку при стрічі з боязливим селянином. Опришок по-газдівському взяв дишло на груди і легко завернув воза. Пішта слухався, наче слугував йому пару років.

- Як ся пишеш?
- Щефан Галаї.
- Де живеш?
- У Репиннім коло церкви.
- Гроши маєш? Корчмарю – сьнич не довжен?
- Йої, довжен...
- Завтра вночі дістанеш.
- Я?.. За що? Хто ти, чоловіче?
- Липий. Поганяй! – повів і повернувся.
- Липий?!

6

Не спала у солом'яних хижках Верховина. Вона палила на ґрунтях червоні ватри, обкурюючи корчмарські маєтки.

Липийова колиба, стріха якої вже помошилася, сиділа в такім гущаку, що мож було пройти попри неї, а не примітити. Зате мандрівника бачили добре. Усі колиби, в яких жили Ількові хлопці, дивилися з Греготу на сушанські хижі. І хоч ялинник був непроглядним, з колиб добре обзиралася дорога, і на досить довгому відтинку. Вона дивилася на сонце, яке проводжала за смереки, а потому прощалася з ним аж до завтра.

Ілько склав докути гві, мов дерево, тверді голоні і великими, наче талька, пригорщами зачерпнув з потока води, хлюпнув на лиці, мокрим пальцем покрутив у вусі, потім знову схилився до струмка і чотири пригорщи вилляв собі на шию. Розтирав так, наче була обліплена гливким болотом. Гострі оголені лікті віписували в повітрі круги. Полову полотняної верховинської сорочки втерся. Косу, що доти висіла на бучку, закинув на плече вістрям д'горі, на ліву руку накрутив шлейку

тайстрини, в якій лежали тічка-брусник з каменем, бабка й молоток. Широкоплечий і кремезний, Ілько йшов, погойдуючись, до қолиби і здавалося, що під ним гойдається земля. Таких дебеліх він мав і братів: силою пішли в тата; у матір' вдалися лише вродою.

Прочинив дверці, виплетені з ліщинового пруття, у закутку припер косу і тайстрину. Якби жив дома, увійшов би тепер до світлиці, а не до қолиби, де на повний зріст чоловік не може й стати. Жона зазвідала би, майже:

— Як ся, Ільку, կосило?

— Втяли—сьме до дюбітку цілий Чирків груник і п'ять валів з Чертежа, — вісповів би.

Його Маріїка знала ходити коло худоби, знала, як і коли стати коло печі ци чоловіка. А отак обернулася їхня любов. Примовна жона! Зазвідала би... Та се лише уявлялося. Липий жив окремішньо, та незрігка навідувався і до рідної домівки, аби приголубити дітей. Докучали жандарі: кожний Божий день бігають звідати, чи не є чоловіка дома.

Та він мав добру вдачу. Одні кажуть, що мати перший раз скупала його в липовому цвіті, через те і став сильним, вродливим. Інші ж певні, що сила далася Липилюві пізніше: коли опівночі викупався в Синевирському озері — Морському оці. Підлітком Ілько, розповідали, влучно прицілявся камінцем-пліткою у панів: любив бачити, як струменить з лискутої лисини կрівця. Назавжди затямив мамину притчу: "Не люби пана-чужинця, бо він пірве твою вишиванку, проکляне рідну қоломийку, бо він, даруючи солодку цукерку, рубає і краде ліси — наші дідівські скарби. Він випиває наші криниці!" Як камінь, запало се в душу... З Липилюмходить і ділянський Юра Кливиць. Се його найближчий побратим. На лиці білявий, волосся руде. Широкий у плечах. Одіж має файну, як Ілько, — вуїош і холошні. Усі опришкі носилися начорно. То, майже, тому, аби було їх тяжко зібачати вночі, бо се — їхній день.

Але є хвилини, коли Липий самотній. Бере гуселки. Грає. Коли заводив қоломийку, здавалося, зачинали співати і гори. Притулів до губів — і вже перевертала мелодія панські вози і қлали в долоню бідняку коруну, страшно снилася կрамарям і солодко селянській дитині, хилилася матір'ю над колискою верховинчати і щербатою бабою над панянчатами, бо мала ласку до перших і зневагу до других; і вже

переливалася та пісня барвами гір, пающими смерек; заламувала згорьовані руки і погордно загрожувала воріженькам–крайнікам, зрештою, збиткувалася над владою; споминаючи минуле, народжувала лісові звуки і причувалася жандарям перестуком сокир, приважалася їм пістолею; щасливала селянські обійстя і громом вривалася у панські покої; ладила весілля горянину і спроваджувала на той світ лихваря; в'язала бідняцьку дружбу і сікла ворожбу русинів.

Липій грав на гуселках, і співанка давалася на зарінки, по габах Репинки, бігла плаєм д'горі, на полонину, і роздумухувала ватру опришків, присинала пильність багачів, котилася пухкими снігами і купалася у велебарвнім верховинськім літеплі; доторкалася вух і зривалася з губів красних горянок, заполонивши їм душу та відкриваючи сині очі на щастя; сутулила панську молодість і виструнчувала селянську старість; звіювалася на вітрі і народжувала на безвітрі; палила маєтки, звістуючи смерть пана, і пильнувала радість під солом'яною стріхою; переїдалася у повітрулю і русалку, умлівала від нещирості і оживала в русинській душі.

Ілько так любив гуселки! І сопілка–пищавка на нього не сердилася, бо він ліпше любив її – шестиворонкову...

7

Вітер поспіхом валував хмари, гейби добреї газди просушену отаву перед тучею, коли з–за Діла чуються грамоти. Ще часина – і буде така ніч, що хоч око вийми. Сватачі Ілько Липій та Олекса Шекета, лісоруб–наречений Михайлло Іваниш подалися до Тарахоничів. Із комина валило димів'я: газди готовувалися до святанок. Хижка Калининого тата, який і ладився відграти доношку, ще нова, три роки тому зрублена. У подеяких місяцях визирали сліди теслярського шнура, за якими планкачи–сокир з широким, як борода, лезом тешуть дерево.

Гости ступили у двір. Боско і не гавкнув – то був розумний пес, лише не вмів говорити, як казала Гафа – Калинина мати. Він мовби знав, що цих людей чіпати не треба, бо зла його газді не чинитимуть. Упізнавши Михайла, пес скочив йому на груди передніми лапами.

Газда причинив дверці, став край порога, пропускаючи людей.

Михайл та Калина покрадці перезирнулися.

— Сідайте до столу, чесні гості.

Старі розговорилися.

У давній дігівській пляшці сміялася паленка. Восьмигранна літрівка із випуклим до середини денцем стояла царицею межи їстю. З неї уже не одну дечу випито. Гафа каже, що із неї гостилися і сватачі її матері, а далі її не тямить. Скільки чоловік на віку своїм гостей не зустрічає, то все погарчик паленки, як цукор малій дитині.

Липий узяв пляшку на долоню, попозирав на неї, повертив у руках, потому поцілавав шийку і поклав на стіл межи наїдок. У глиняній мисці лежали кусні хліба, накладені один на один. Гафа на кожного гостя заготувала по дві скибки. Нащо втинати більше, аби висохнув? Хто захоче іще, відріже її сам, ачей не пан, коби було з чого різати. У великому парцелованому мисяті — голубці. Півдня повнила їх Гафа з донькою — най учиться, бо скоро самій треба буде газдувати.

Увійшли родичі. Поперед себе пустили сільського "філозофа" Аннищука — чоловіка старого, може, з тисячу літ. Газдиня попарувала усіх за столом, глипнула в сіни:

— Калино, Михайл, доста вистойкувати!

Сіла коло печі, готова щоміті занести те, що просять гості.

Газда з Шекетою далися наливати паленку. Підняв свій цифрованик Ілько Липий, звернувся до Тарахонича.

— Юро, газдо чесний, знаю і виджу, що ти щиро даєш нам їсти і пити. Е в тебе і хліб, і до хліба, але хочемо видіти, як любиш нас.

— Здалека заходиш до моєї душі, Ільку. Ка же просто, аби тя люди порозуміли: випий, Юро, ци կуме, до дна та її готово.

— Правду маєш, тепер вип'ємо, а бавитися будемо потому.

Поцоркалися і перехилили паленку.

Ілько Липий коли увидів, що усі вже випили, відкинув голову назад. І чарчина затанцювала у нього на губах: вичікував, доки всі краплини не скапають у рот.

Михайл сидів побіля Калини — такий красний кучерявий хлопець. Обое наче б гарнішали одне перед одним.

За другим разом паленка поміцнішала, била в голову дужче. І сусіг до сусіга виголошував цілі проповіді. Посмілішав і Олекса:

— Люди добрі, ви, майже, любили би знати, що ми за одні, звідки прийшли і куди йдемо. Аби съте знали, ми — заморські ловці. Йдемо з далеких країв у краї ще дальші. Сей молодий ловець. — Шекета правою рукою показав на Михайлa, — вислідив կуницю — красну дівицю.

Олекса на хвилю змовк, думаючи, що повісти далі.

— Добрий брехач, за того ми 'го з собов і взяли, — пошепки сказав Ілько Липий до Юри Тарахонича. Шекета продовжив:

— Ходили-сьме довго по горах, по хащах, а сліди привели до вашої хижі.

Коли сів Олекса, устав Юра.

— Що їй уповісти тобі, Олексо? Говориш ти файнo, говорити вміеш, як піп у церкві, говориш так красно, що сам я і боюся щось тобі уповісти, бо не п'ю твої соймівської квасної води, яка гортанку прочищує. Відколи ви переступили наш поріг, гостиме вас, як можеме. Є у нас կуниця, айбо, може, не tota, що ви її глядаєте...

Молодята красно гомоніли між собою, як потята по довгій розлуці. А коли треба було сказати щось голосно, губилася мова-річ і лише мовчали, червоніли, мов ружі.

Задзвеніли чарки.

— Будьте щасливі, діти. Добре ся майте, небожата! — поклонив Ілько до молодих.

— Калино, за твоє здоровля, за твої файні очі, за твої чорні коси, — на вухо шепнув Михайлo, а дівчина знітилася: їй іще ніхто так щиро не казав. Тоді, весінніми вечорами, Михайлo не відважувався на ласкаве слово: натури вона твердої. Зате і файнa вийшла з неї відданниця.

— Ану, ходи сюди, Калино, най видиме, ци не сліпа ти, ци не хрома ти ци любиш і нас так, як свого Михайлa, свою мамку і вітця?

Калина приступила несміло, цоркнулася з Олексою, з Ільком:

— Будьте здоровi! — їй заганьбилася...

— Юро, а де будут жити молодята? На чим будут газдовати?

— Звідаєш, Олексо, як дітвак. У хижі будут жити, а на землі газдовати. Хима моя — їх хижка. Земля моя — їх земля. Аби годували нас на старі дні з Гафою, аби води подали хворим, аби не вигнали з хижі. А що мені ще треба?!

Аннишук додав:

— То правда, чоловік — як муряшка. Ниськи ходит, а завтра — як би і не жив.

— Но, та коли свалбуєме? — Ілько до дівчини.

— Наї каже няньо, — почервоніла Калина. — Що мене звігаєте?

— Та десь із неділі, бо, знаєте, мусай приладитися.

— Та ѿ ми, Олексо, ци так, щось поможеме зі своєї комори.

На сім слові спинилися. Гості попрощалися, дякуючи газдам за гостину. Опришків заховала під свої поли ніч.

Іваниш у сінешнім потемку пригортав і ціluвав Калину.

— Не щипайся, як рак, Михайл...

8

Хоч і допізна гостили Тарахоничі опришків, поратися по газдівству стали рано-вранці. Бо скоро весілля. А люди в селі люблять зазирнути в кожний закуток: ци порядок, ци непорядок, які забагаті будуть молодята. Словом, є кому пожуритися не своєю журою. Калина полола грядки перед вікнами у городці. Тамо лагодив за стаєнчиною пліт, бо прогнило прясло під дощем: із стріхи капає тут вічно. Покликав доньку подавати штахети. Не ходила — літала від стодоли до няня. А з вулиці обійстя Тарахоничів обмачував очима панич.

— Юро, велике золото маєш. Як 'то ще не вкрали вночі? Я ниськи прийду увечері, — манірно осміхнувся дурнякуватий молодий Плентач у білу рукавицю.

Тарахонич глипнув скоса. Найбільше дратувало те, що зодягнув панич рукавиці серед білого дня, коли стільки роботиці.

— Що ви кажете, панцю! І гідо мій, прощін би, не знав, що таке золото. І він у вічі не видів 'го. Але чував я: золото зло сіє межі людьми, завчасно чинить сивими людей. Без нього спокійніше. Добре, що ѿ не водиться у нашему роді, —далеко відвів Юра Тарахонич, вдаючи, що не збагнув, про яке золото річ.

А панич переступав із ноги на ногу, визираючи Калину. Раз ненароком глипнула. І їого ямкувате лицє усміхнулося. Але вона повернулася спиною. Так, се той Плентач, що ловив її біля річки, як курку. Ледве втекла городами.

— А коли заведеться у твоїм роду золітце, святило би ся, то, ачей, 'го не вивержеш на вулицю, не віддаш тим циганам, — підкрутив панич вуса, які після купелі завжди лінувалися стояти кінцем д'горі і причиняли Плентачеві—молодшому зайвий клопіт.

— І залізної лади не маю, аби там беріг золото, — глухував далі Юра.

Панич почухався: "Хитра руснацька свиня. Я б тебе навчив, як з Плентачами говорити! Та нянько каже: "М'яке із вошливицями. Маєток спалять, цураві..." Та ѹ Калина у його руках, а не в моїх".

— Ей, Юро, Юро, дівку маєш, як золото, а чинишся, що не розумієш ня. Увечері прийду. Але кажи доњці, най ня ся не боїт, я не рогатий, не збоду її, як корова, — приступив до діла Плентач.

— Та що ви, якое то золото. Молодое, дурное, — біжить від широї бесіди Тарахонич. — Та ѹ можете туїки до рана говорити, а буде так, як Бог дастъ.

Але панич уже — коло Шугарів, гойката за ним не файно.

"А ти казав про се Калині? — питає Юра в думках Плентача, прижмуривши ліве око. — Бо кажеш мені, гейби на мені женишся".

"Але другі за мене віддали би доњку не роздумуючи. Мій нянько — пан на всю Верховину", — ніби одказував панич.

"Другі є другими, а я свою доњку не буду присиловувати ні за кого. Най чинит так, як хоче", — розпалився Тарахонич.

"Ти і Гафа твоя цурава позад нас будете першими людьми в Репинному".

Газда уже відігнав мару. Зникла ѹ не попрощається. То ще раз прийде, чи що? Не вірилося, аби Плентачі, прибрані як із Гамерики, зайдли до його хижі на сватанки. Ні, Юру переконати не так легко. Для Калини є в народі рага: "Побирайся кінь з коньом, а віл з волом"...

9

Другого дня дівчина подалася до Липия. Не знала, що зранку цією стежкою простував і тато.

...Калина бігла схилом—плаєм, бігла за порятунком. Молоді яблуньки заздрili її вrogі. Побравши за руки—гілля, як відганици, бігли д'горі, наввипередки з Калиною. Постояла втомлена. А примхливі яблуньки

завзято затанцювали окіл неї рігну коломийку. Цілими каріками...

Файний Плентачів сад у Репинному! Боже, як то є: родить земля чи панові, чи бідному чоловікові, не дивиться – кому. Родить собі, своє діло чинить. А могла би панам не родити! Тоді б вони поздихали з голоду, а не багатіли. Щороку відцвітають репинські яблуні, щедрі на зелебухи, перелітовують під палючим сонцем; а осіння задума саду – червонощокі плоди... Миле та ніжне літечко, що линеш без цидулок–перепусток, почерви панські яблука, най похворіється!. Коли черв'як з'їдає черв'якове, то не гріх.

Летіла Греготом... Така файна, гейби та польова калина, що має червоні кетяги ягід.

Іваниш сидів на пні і гострив сокиру. Замиливалася легінською вродою, підійшла близько, а він так собі упевнено сидів, що й не зчува побічного шурхоту. Вітер қував кучері, бавився у волоссі. Камінь-точівник танцював у Михайлівих руках. Приступилася тихенько, як мишка, і затулила коханому очі. Здригнувся, але відчувши теплі дівочі долоні, як хліба шмат, обернувся й пригорнув кохану. А чує плач:

– Що чинити, Михайлику, коли смолавий панич мене хоче брати?

– Брати? – кров приступила до лиця, і легінь густо почервонів.

– Дурнякуватий, як теля! Як обух на сій сокирі! Як пень! Гулавий, як Щербаня! Женив би ся, сараќа! – видавила Калина свій гнів, а Михайло не зводив очей з її святої наївності.

– Любко, я тебе нікому не віддам.

На довгих віях заблищають слізози. Плаکала і сміялася. Танула в обіймах. Сюди не сягало людське око.

– Не бійся, Калино, то буде моє весілля, а не паничеве. Я обіцяю тобі перед сими горами, перед сею яличкою, затям. То буде моє весілля!

– Най би мене Липий прийняв до себе. Буду їсти варити. Попроси за ня, Михайле.

– Ба, він на Бескидах. Вернеся лише завтра. Я поговорю з ним, попрошу 'то, – уперше в житті збрехав Калині.

Михайло не міг виказати всієї опришківської таїни: порішено – най би Калина йшла за Плентача. А далі? Таїна є тайною...

– Як не буду твоя, нічия не буду.

– Калино, знаєш, що? Ти віддавайся за панича, а першої ж ночі я тебе

вкраду. Лише будь з паничем веселою. Аби ніхто не догадався. Навіть мама.

— А чому так треба? Бери мене тепер і красти не мусиш.

— Най люди погостяться. Панського не шкодуй...

Такого ще не чула Верховина, відколи пам'ятається. Такі весілля грали у Карпатах лише Довбушеві хлопці.

Михайліо свистом сповістив побратимів, що пантрували на Греготі, аби знали — він іде в долину...

10

Батько не розпитував доньку, де була. Уповів лише, що завтра прийдуть. Плентачеві сватачі й аби держалася файнно, бо панич — до пари. Хоч се й не було для неї несподіванкою, вповів так, що заперечувати гарма. Калина лише:

— А—а—а... — і в сльози.

— Буде так, як я хочу. — відрубав Юра. Гафа відивилася на свого чоловіка:

— Ти здурив, Юро, ци що з тобою сталося? Спалит нас Липий до щіпки. Лише попіл вітер розвіє над Полянками. На полонину піде й вівці виріже, — переконувала Гафа, а по хвилі: — Та й із Михайлом уже засватана Калина, бійся Бога. Живою у гріб її кладеш.

— Липий нині—завтра в тюрму сяде, а пани зостануться. Вони вічні, — повів се Юра і собі не вірив, та часом чоловік мусить говорити і не те, що думає, особливо, коли сусіди підслуховують.

Цілий вечір мовчали. Калина пряла вовну і плачала. А Юра мав на лиці таку задуму, гейби йому кожною стеблинкою на світі треба було журитися. Пішов до третього сусіда, аби дома не бути.

Гафа взялася щось приготувати. "Пани скарігаються їсти в бідняків, зате на стіл покласти щось треба, а пак най роблять, як хотят". Начиння валилося з рук, ніби вмить набрало у вазі...

Пани увійшли повагом.

— Ми ненадовго, прошу гостину й не ладити, — перестерегла Плентачиха-панія.

"Не перепудься, блохи у тя ще не наскакали", — подумала Гафа про сваху.

— Як хочете, але присісти мусите, ачей, не горить у вас стодола, — бере на себе мову Юра, сідаючи за стіл. — Ба ї кури у нас слабо несуться. Сісти мусите всяко.

— Паніко, а може, новинку хочете підклести на лавицю? Хоч Калина ниська рано вичухала дошки.

Юра в думці усміхнувся: “Я і не знат, що в мене така примовна жона! А двадцять років прожили—сьме вкупі”.

Зачав панич про сватання: не терпеливілося обійтися Калину, ой не терпеливілося...

— Но, що, свате Юро? — з прихованою посмішкою зазвідав пан. — Що будеме чинити?

— Перший раз най би нам молодята повіли, як ся люблят, — виклав свою думку Юра і потягнувся до пляшки.

Гафа з донькою сиділи на припічку. Панич — до Калини. Не рухнулася. Хотів обніти. Зняла руку. Плюнула в лицез поглядом.

Після другої чарки Юра Тарахонич посмілився, заговорив упевненіше, гейби п'яному продавати рідну доньку легше. І старий несподівано дав згоду на весілля, але вінчання попросив відклести на день по свальбі, бо репинського попа дома не було, а до волівського п'яниці вести дітей не хоче...

11

— Просили вас мама, просили вас нянько і я вас прошу, аби съте прийшли до ня на свальбу, — запрошуvalа молода. А панич ганьбився ходити по Калининих родичах. Дорога здавалася довгою і втомлюючою. Коби вона просила з Михайлom, облітали би всі гори під кліп ока — і Репинний, і Заріку, і Сухий, і Діл. Як її тепер тяжко, так би було легко. Але... Калину ніяк не брала думка, що вона віддається за панича. Ige собі по хижі — і мов не на свальбу кличе, а решето позичає. “А чому сама ходиш, небого? Чей, ганьбишся дурнякуватим паничом? Ци він тобов”? — ці слова тітки Варташки пекли серце. Вона, кажуть, любилася з самим Ільком Липицом. Із Волового до неї ходив, коли була дівкою. А пак усе розпалося. Чому, ніхто не знає. Давно се діялося...

Свальба, що мала би поєднати Тарахоничів із Плентачами,

готувалася. Варили страву, пекли қалачі. Юра зарізав лише пару бараңчуків, бо пан казав, що він подасть ліпше теляче м'ясо. Лагодили з довгих дошок столи до світлиці. А село гомоніло:

- Доньку свою живою в землю закопує.*
- Калину шкода: файні дівка.*
- Я думала, що Юра – чесний газда.*
- Зажадав то собі перед смертю.*
- А шо думаєш, робити нелегко, ліпше задар гістати землиці, і паном зробитися.*

– Буде в нас іще єден пан!

Мовчки слухав Юра Тарахонич такі відголоски. Він зінав, що чинить. А Плентачі селу рот заткнути не могли...

12

Четверга Репинний причекав спокійно, айбо вчуvalася тривожність: дим із коминів лягав на землю. Смереки у пралісах вискрипували давні лісові легенди. Михайлі повагом йшов по стежині, купаючи ноги у торішньому листі, що далося вогкістю і вже не шаруділо під черевицами. Зчекати побратимів треба на Варташовому видолинку. Михайлі думав про Калину. “А може, вона щасливішою була б з паничем, аніж зі мною – вічним хащівником. Файні віddаниці завжди нещасливі: щонайменше їх кохають двоє. Панич... Що їй казати? Коли простому легіневі можна ще відмовити, то такому.. Біду накликати на ся дуже легко, а стрястися з неї.. Панич гадає: він єдиний у світі, кого треба кохати. Тяжка буде свальба ниськи. Ой, тяжийка!..” Сів на моріг.

З гущавини вийшов Ілько Липій. Ступав, наче царевич, қущі отворилися йому, як царські ворота. Рукою притримав гілку, аби не вдарила його своєю пружністю. Згодом на видолинку виросли перед ватажком ще вісім опришків.

13

На дворі Плентачів два гудаки вітали гостей. Ще двоє – грали у хижі. Скрипки виплачували долю і щастя для молодих, хоч гудаки не

такі вже її веселі були на лиці. Перев'язаний рушником Вагерич усміхався кожному, хто ступав у світлицю. Скрипка танцювала в його лівиці. Він гусляв просто і красно. Бувало, коли вже роз'ятрилися почуття танцівників, умів втолити їх спрагу. Смичок клав на бік, а грав пальцями: щипав струну – то ту, то іншу, то там, то тут. А виходила співанка. Люди дивувалися: як швидко може людська рука стрибати по шийці гусел. Вагерич – перший гудак на селі. А лішого, як Митер Шебак, контраша ніде в околиці не знайдете. А Німий – бубнар... Тепер Вагеричові струни співали: "Будем їсти, будем пити!" А бас сумнівався: "Як ся вдасть! Як ся вдасть!"

Розсідалися за столом. Молоді з батьками. П'ять Липиївих хлопців сіли попліч одне одного, напроти панства. Ні Липия, ні Шекети, ні Кливця, ні Юраша між ними не було. Плентачі думали: то Калинині родичі. А Тарахоничі гадали, що то далекі родичі Плентачів.

Задзвеніли чарки, паленка переливалася за краї. Старості – Михайліві Бубрику – рот не запирався ні на хвильку. Він говорив масно, повторював по свальбах одні й ті ж фіглі. Молода сиділа насторожена, пускаючи повз вуха усі фіглі, мовби готовалася кудись злетіти. Чекала Михайла.

Вечеряли, але ніхто не співав, не танцював, як Вагерич не щипав струни, відкладаючи смичок, як не припрошував весільний староста Бубрик. Дівчата не корили у піснях легінів, а легіні – дівчат. Боже, дікою на весілях бавкам спину немає!

Раптом під вікном почулися гуселки. Пани оставпіли. Вони добре знали, хто це грає.

Підвівся Юра Тарахонич: на верховинському весіллі обов'язково батьки молодого і молодої віншують. Постояв мовчки, наче не знав, котре слово сказати першим, а перше слово завжди має бути таким, аби полюбилося гостям:

– Люди чесні, мою доньку з віддаванням прийшов поздоровити Ілько Липій та його хлопці.

І гуселки близилися. Мелодія бриніла в мертвій тиші.

Нараз коло порога розскочилися люди, і з пістолею в лівій руці та гуселками в правій навпроти панів став Липій. Позаду Кливиць, Іваниш.

Вистрелив у стелю.

Калина притиснулася до тата. На лиці грала усмішка. Вона й не думала, що такий страшний Липій. Згадала, як казав Михайлло: "То буде мое весілля, а не паничеве".

Підвелися й інші опришки. Іванишин приступився до молодого і поманив його пальцем. Люди вчинили в хижі круг. Білим, як стіна, сиділи пан і панія. Увижалося, ніби були вже мертві зо страху. Михайлло стояв навпроти панича. Шекета фітъкнув. Плентач з переляку вчинив крок назад, опришок – крок до нього. Під кліп ока панич лежав на дошках підлоги. Ніхто не знав, чи ще дихає панський єдинак, чи вже віддав Богові душу.

Ілько Липій сів за стіл. Під руки потрапило мале қоновля. Вицігув у нього пляшку паленки, зняв наг головою і повів:

– Я вип'ю за те, аби навіки були щасливими наші молодята – Іваниш Михайлло і Тарахоничова Калина, які любляться давно і файнно. Двійко, як чічки, вони станут радістю для нас, розбійників, – останнє слово Ілько вимовив лукаво, – для родини Михайлла – сироти, для Юри і Гафи – родини Калини. Но, а панам подякуйме, що нашим молодятам таку файну гостину зладили! – Ілько пив, але қоновля було зашироким, і він обливав груди, а з вусів, що қінцями стріляли в землю, паленка капала, як вода зі стріхи.

Юра відвів доньку на місце, а побіч неї сів Михайлло.

– Но, хлопці, аби люди свальбували далі файнно, аби їм пани не заважали, вчинім порядок, – звернувся ватажок до своїх легінів. – Михайлло, ти зоставайся туїки, коло молодого.

Не встиг Ілько доказати, Плентачі – уже в гурті розбурханих селян. Ватага сільських смільчаків витягувала надвір і друге панство. Зганялася злість: пани скавуліли, як пси, Липій аж відвернувся. Потому зняв руки г'горі:

– Людкове, гостя! Доста, людкове!

Громада зачала втихомирюватися. Ілько приступився до обшарпаных панів. Стояли – око в око. Миттю, як грім:

– Вон із Верховини! Я вас сюди не кликав! Та ѹ ніхто вас не кликав! Ми ѹ самі собі обробимо землицю! Ми знаємо ходити коло плуга і без вашого қарбача! Аби ѹ ноги вашої не було туїки! – Ілько стояв на ганку Плентачів, а в повітрі застиг кулак. Попліч – Шекета, Юраш, Кливиць.

Останній щось шепнув Ількові, а той продовжив: – Люди! Кара чекає кожного, хто вас не любить, хто вас ненавидить. На Верховині буде справедливість!.. Зараз не розходіться. Іще її свальбу дограємо!.. Слухайте, слухайте, не гомоніт, людкове! Зараз мої легіні будуть роздавати дарунки. Лише не бийтеся! Якщо когось увиджу, що рвеся з кимось – ніч не дістане ані єден!

Опришки ділили муку. Насипали жонам просто в подолки. Кури кукудають по руках нових газдинь, рапкали качки. Ділилося так, аби когось не обійти. Плентачі дивилися. Добро металося – як у море.

А бідняки-чоловіки, що досі товпилися по закутках, по двору, зачали гоститися, веселитися. Свальба лише розпалювалася. Співалося про зелененький барвіночок у городці, про вродливих молодого і молоду, аби ранесенько вставали до поля, про щасливе і нещасливе кохання. Свашки ладкали щиро, звивали вінки міцно. Що мало бути рано, ніхто не думав, бо коли чоловік вип'є – нічим не журиться. Позбулися засмуті Юра й Гафа. Отець спозирку дивився, як Калина розплітає косу і розпускає по плечах. Мати з комори виносить вінець, а староста просить у вітця молодої благословення. Вінець кладуть на голову Калини, а свашки ладкають про кленовий листочок, про красну відданіцю, яка хвалилася, що на віддаванні плакати не буде, а тепер ронить рясні, як дощик, сльози. Дружба вносить курагов. Зачинається весільна бавка.

Михайло вийшов з хижі, бо за звичаєм має іти додому, а йому – сироті – все приготували в сусіда Мигала Рошка.

Прибігла Цендишина Марічка – дітвак, що сеї осені має зайти в школу, – і сказала, аби молодий вертався.

Вирушили гости. Соколиха подала Михайлова платину, яку подарує молодій. “Боже, як він би приготувався до весілля!”

Підійшли до плентачівських воріт, а вони – зачинені.

– Слава Ісусу, пане володарю! – голосно поздоровлявся Михайлові староста – Федір Шебак.

– Слава наїви! – виріс з-під воріт Калинин староста – Михайло Шугарів. – А куди мандруете, газдове?

– Ба, чому – съте такі сердиті?

І вже загадуються три загадки... Гости витанцюють коломийку. Старостове обнімаються, п'ють паленку... Виходить з комори Калина.

Молодий поклонився їй, подарував білу хустину. Здивувалася, коли встиг напарувати. А файна! Чотири черлені ружі, як живі, гейби з городця. "Дякую красно, Михайліку!" – повіла очима. І знову заховалася. Староста просить, аби завели молоду. Натомість увіходить стара баба Фічориха. Федір Шебак каже, що не будемо ані їсти, ані пити, доки не зайде молода. Співається "Вийди, Калинко, вийди..." Виходить. Червона як ружа. Молодий і молода з дружками стають посеред хижі. Під ноги постелили покровець. Їх зв'язують поясом, силують цілуватися:

Я калину ізгинаю – калина не гнеся.

Я Калину обнімаю – Калина смієся.

Сночи-м у тя, рибко, не був, бо ня вартовали,

Вечір до тя, рибко, прийду, аж би ня рубали.

Молодій за столом кладуть на голову чіпець, а співачки – Евка Біличова, Олена Мішканіна, Анця Мициюканина – не втихомирюються. Калина несе вінці до стайні, кладе у яслі. Тарахоничів староста дарує Михайлові вишиванку молодою сорочкою... У коморі Калина знімає чіпець і завивається у платину. Сіла побіля Михайла, притуливши вишитим рукав'ям.

Пісня з дівочих вуст зривалася, як птаха:

Хоч дощові хмари не може полічити,

Не є в селі хлопців, аби їх любити.

А легіні не здавалися, платили такими ж співанками, коли її не гострішиими:

З високої полонини качають гелети...

Дівкам би ся віддавати – не мають верети.

І вже не було краю тому співанню.

Дніло, коли люди помалу розійшлися. Зосталися лише ті, що і море випили б, як қазала баба Мішканя. П'яними язицями плели, що хочуть пристати до Липия, айбо ватажок таким уповів: "У мене хлопці п'ють, та не як свині. Хочете пристати? Тогди: або паленка – або Липий. Едно із двох!" – і пішов.

Кукурікали півні на ранок. Аж виляски ішли по зворинню. Кукурікали ланцюжком, зачавши від Тарахоничів і стихали аж у Миц, поминули тільки Циганську вулицю.

Ще темнілося, коли Калина напарувала торбу, чоловік закинув на

плечі, і подалися в хащу. Михайлів дім – колиба лісорубська. Гафа плачала, а Юрі ще не полішала паленка, крутила голову, і він нічого не розумів. Бурмотів: "Най іде Калина. Най буде щаслива. А ми собі на домівстві будеме". За Ховпом, як завертати на Грегіт, їх причікували Липій і Шекета з репинським попом. Треба ж повінчати Калину й Михайла... На Ховпі пану отцеві зав'язали очі і повели на опришківське обійстя...

14

Ілька закортіло глипнути з Грегою на Репинний. Вийшов на Липнишову обочину, відки все село, як на долоні. Лежить у видолинку, мов хліб на лопаті, щойно витягнутий з печі, бо в небо здіймався вранішній серпанок. Де-не-де сонячне проміння пронизує завісу і обціловує гребені хат, росяні ґруні, випиваючи ті краплини, що зірками сидять на травинках. Хатини, мов за шнуром, лягли при дорозі. До піdnіжжя лівого верхів'я тулилась свій гнучкий стан річечка Репинка.

Липій стоїть на Грегою, дивиться на Репинний. Люди називають село і Липинним, шануючи розбійника. Стоїть, як вивершення гори. Репинного не бачить. Хоче уявити будуччину краю.

– Гори мої рідні! Ви мене народили, дали мені руки й очі, а пустили на білий світок без землі, без долі. Гори мої рідні! Простіт, коли вчинив щось не так, як треба було. Якщо провинився перед вами, виженіт зі своїх володінь.

"...інь, ...інь-нь, ...інь", – притишено озвивалися гори կучерявими відлясками.

– Смерічки, вічні подруги мої! Ви любили мене, ховали–переховували цілими роکами. А ци відповів я вам любов'ю? Ци віддячив вам за доброту і щирість?.. Рідні мої гори! Скарайте мене на горло, благаю вас, коли я – розбійник, а не чесний чоловік, що дружбує із зворинням і хащею, топчуши змій, що поганять землю... Казав мені ще *gigo*, і правду казав, що на гори легко дивитися, але в горах тяжко жити. Краю мій, почуй мене!.. Людкове, громадо, я брат ваш! А не вовк ци хащівник! Мене нарекли розбійником пани–чужинці. А я ж людина!.. Людина!.. І воліє чоловік жити у хащі та на волі, аніж має гнити у темниці... Що, у мене ніж приріс до долоні? Ой ні! А може, я хотів би тим ножем щоднини

краєти своїй дитині хліб?.. Плентач має тілько землі!.. Чому се так? А хіба мало їх на всій Верховині? I одного Липия на них не достат! Треба вставати усім горянам. Треба палити все, що пахне панським. Гори мої рідні, прокиньтеся із досвітком! А помогайте мені, як і помогали, надійні мої побратими! Будьте зо мною ю при мені, коли йду на пана в сім каламутнім світі!

Ілько Липий стоїть на Греготі, як Божий гнів, і дивиться на Репинний. Волосся густо далося сивиною. То завжди так є, якщо чоловік дошукується правди.

Опришок сповідається перед Верховиною, а вітер притишує зелений шум смерек, то знову нарощує, коли хтось збирається з думками, мовби надихає його, промовця–пророка.

Ілько Липий стоїть на Греготі, як вивершення гори.

15

Ранок виметав на видолинку копиці туманів...

Вайлуватий Іван Кливиць іде до опришків. У тайстрині сірники і хліб, у голові – думки. Тепер уже ю у Воловім, і в Келечині, і в Майдані, і в Студеному, і в Соймах, і на найдальніх виселках, як Бошоти чи Кужбій, – всі згадували Ілька. Зрання по Репинному бігав бубнар Федір Льонко, спинявся на вулиці, вичікуючи, доки докруг ж не збереться гурт, аби виголосити нову ціну за голову Липия. “Даєся знати всім! Хто знає про нору злодіїв, най піде до нотаря і заголосить. При сім винагорода – тисяча корун”.

Упомку Кливицю багато. Він знов усе від брата Юри, який вже давноходить з Липицом, Шекетою, Юрашом та Вагеричем – від саміського початку. Розповідали, як одної ночі Ілько встиг полічити гроши у чотирьох корчмах: Студенській, Тющанській, Келечинській та Ізянській. Просто, як нечистий носився по горах. Через три дні чули вже про нього на іншому кущі – у Вічковому, Синевирі, Колочаві, Лозянському. Недавно з Шекетою гостював і в Мотя репинського. Щось забагато надовгували туди бідняки, а потім юго ж лихварськими грішми ю розплачувалися селяни з корчмарем: спокійно, не одразу, аби не впала тінь підозри. Біджаються крамарі на Липицьких легінів і коли їдуть з

торгу: поминути Грабовець – то щастя, але рідко вдається. Зачують гуселки – скачуть з возів, тікають. А куди ногами втечеш? Голосять жандарям. І ті й так через день набродяться. А де там ще летіти на Грабовець! Ну підуть, пару чоловік позбудуться, а від розбійників і сліду не виді.

Давніше "попікся" Липий на маєтку Плентачів. Спіймали його у стодолі, коли спав. Не міг дібрати собі ліпшого місця? Міг, та посперечався з цімboroю, що переночує там. І не знати, чи Ілька хтось видав, чи просто так надійшли жандарі. Інші сміються: з панією спав.

Але не востаннє подивився Ілько на рідні гори. Білий світ не без добрих людей. З Терезина мало хто втікає, та Липий утік. Повернувшись, а пани: "Ой боже, злодій дома!" Опришок не думав, аби десь пристати і супокійно жити, переписатися на інше ім'я. По Верховині пішла чутка, що Липий знову набирає легінів. І наїжилось горе: він страшніший від орла. У Липіїв дім ніхто не міг увірватися, бо за хижу він мав хащу, а замість перини накривався ніччю, підкладав під голову зелену муравицю.

Пам'ятає Іван таке. На волівського попа якось скаржилися люди. Ніколи не був ситим. А більше – попадя. Кожен двір мав привезти на фару візок гров і принести глибоку кошарку картоплі. Порішив Ілько провчити попа. Спалити? Але обійстя виросло серед самого села: згорятися сусіди... На вулиці селяни очікували дзвін на службу Божу. Стояли купками знайомі й незнайомі. Пристав до однії Липії, зачувши своє ім'я. Середніх літ чоловік – а бреше, мов дітвак. Хвалиться, що зустрічався з Липійом, і той дав йому грошей. Ілько не міг не поцікавитися:

– Ба, кілько? – і пішов. Він не любив слухати, як брешуть.

Бамкнули дзвони – люди рушили до церкви, поговорити з Богом. В юрбі ніхто не помітив ні Ілько, ні Шекету. Кінчалася служба, пін зачав хвалитися, кілько миряни пожертвували на церкву. Ілько намацав у кишені сире яйце, протиснувся до виходу і свиснув ним попові межі очі. Вибіг із церкви та соймівськими лугами – на Грегіт... Пін втерся, вже не доказував своє казання до кінця, а люди посмікувалися.

В поминку селян довколишніх сіл – усі діла і діяння Липія.

З Діла, приселка Репінного, до Греготу далеко. Є час передумати всячину. Тепер він ніс смутну новину: вмер Ільків отець. Ба, що повість

Липиї? Чи піде на похорон? Може, пішов би, айбо там будуть його пантувати жандарі в цивільному. Ба, як порішить опришківська рада?

Іван підійшов до колибб, а легені спали, мов порубані. У ватрі потріскувало торішнє сухе гілляччя. Полум'я танцювало у голубих зіницях криниці...

16

Сонце викочувалося із-за Рокозати. Промінням засівало груники, видолини і мочари, порізані вузькими межниками поля, ниви. Липиї з Кливцем зайшли на сінокіс. Саме розговорилися із Юрою Бряником ѹ Іваном Лудниїом, як на стежині, що виривається на грунк із корчів'я, завиднілися двоє жандарів. Тікати пізно ѹ нікуди: полянка мов на долоні.

“Оборіг!” – майнула в Ілька думка. Поклав на губи палець. Приставили драбину, що стояла на тіньовім боці ѹ полізли на сіно. Першим – Юра, другим – Ілько. Драбину витягнули за собою.

Жандарі підійшли.

- Dobriй день! – мовив перший і сів, поклавши гвера.
- Даї Боже! – відказав Юра Бряник.
- Ци добре ся косит?
- Тяжко, бо роса спала, – веде бесіду Юра, а Іван так перепудився, що і слова не добере.

– Але зрання втяли–съте немало. Ачей, вам розбійники помогали, – закинув інший.

Іван перехрестився. Жандарі не звернули на се уваги, бо ѹ самі не раз при згадці про опришків хрестяться.

- Куди так рано йдете? – питает Бряник.
- Ми все за єдиним ходиме: злодіїв глядаєме. Сюди не приходили?
- Боже хороны! Я ще жити хочу, – злукавив Бряник, не чекаючи, доки щось не до ладу вигадає сусіг.
- Шкода Плентачів, – перший жандар.
- Плентачів? – перепитав, здивувавшись Бряник, наче нічого не чув і не знав.
- Ге, сина Яна женив на Тараконичовій կурві. Лизалася із злодієм Іванишом, засваталася із ним, а пак із паничем.

— Калина красна, чесна дівка. Я не чув, аби вона курварила, — боронить Юрія.

— До розбійників утекла. То її глядаєме її. Бог би се побив! — незадоволено жандар. — А то що, німий коло тебе сидит? Нич не говорить?

— Хибашній мало на вуха, вгадали — съте.

Поснідавши з пакунків, жандарі звелися. "Боже милостивий, пронеси бідицю!" — подумав Лудний, лице далося воском. Взяв у руку косу.

— Найдеме їх, аж би її під землею. І воші розбійницькі передушиме, — похвалився інший. Обійшов оборіг довкола і побачив приперту до сіна драбину з другого боку.

— Липия там не є? — показує під дах оборога.

— Дивіться самі, панцю, кедъ не вірите на слово.

Лудня се у серце штрикнуло. Переляканій запевнив:

— Що ви?!.. — сказав так розгублено, жандарі лише перезирнулися.

Тиша... Хто буде лізти? Хто першим хоче ножа в черево? Бажаючого не було. Погадали на палиці. Випало на первого. Перехрестився. Поліз по драбині. Брав страх. "Вернутися?" Та служба — службою, що сам пан Бог судив... Виліз. Нікого. Посміливішав. Вимацав. Нікого! Зліз, а Луднию і госі не вірилося, що розбійникам і слід пропав, застив.

Жандарі віддалялися стежиною. Тяжкі черевики перетирали торішнє сухе листя, а косарі далися у траву. Сонце хилилося до полуночі, а Дике поле — немале...

17

"...Отава повигорює до стебла. Ніде її напастися маржні. А корову держати мусай. Бо молока дітям треба капати. Волів продам. Брат Петро своїх гасть зорати нивку чи притягти ріща на зиму. А на щось інше чоловікові їх і не треба", — так міркував Андрій Бушота, так гадала і його жона Маря. У селі вони — газди середні. І многим, як дим, їло очі те, що в них є корова з телям та ще її два воли, як гори.

На торт у Воловий зібралися рано-рано. Поки дійдесться... Ба, її ліпше йти загодя: продастися масніше. Вийшли з двору. Лише поминули ворота сусідські, як горогу перебіг Галаїосків чорний кіт.

— Вернімся чоловіче, — засмутно порадила Маря. — Майже, мала ціна буде.

— А я туно не продам. Добре тямлю, як тяжийко ся кохали з отаких, — і Андрій указав поглядом, а дале ї пальцем на маленьке псятко, що вибігло з Костюччиного двора. — Сіна перезимувати ще буде, коли перемішаємо з соломою. А там най пасут від снігу до снігу. Толока велика. Ой, задар я не віддам ні кому. Боже хорони!

Воли ступали обережно, мовби намацуячи копитами, де м'якше. По бруківці вони ходили рідко. До каміння твердого не звикили. Їх копита завжди цілювали ораницю, а чи ґрунтову верховинську дорогу.

У Соймах дорогу перейшов коминар. Щастя! Словом, віщувалася і вдача, і невдача. Сам чорт, а не чоловік не порозумів би, що буде.

— Імися за гудзик, — порадила Маря, позираючи збоку за чоловіком, і сама пошукала на собі — ледве знайшла на пазусі якусь заштіпку.

До самого Волового йшли мовчкі, з подумкою, що чекає їх там.

На торзі худоби небагато. І ціни, на щастя, тримаються високі. Андрійові вигодовані і чорні, як ніч, воли визирали файними, і чоловік із Студеного — упознала Маря по ноші — довго обмачував волів, приступаючи до них із різних боків. Гладив на хребті, під черево руку засував, зазирав у зуби. А воли сумирно стояли собі, бо так велів газда. Не знали, що невдовзі треба буде звикати до нового.

Приціливши оком востаннє, купець зачав торгуватися. Позаяк Бошота запросив дорогувато, а студенець надто задешевив, — ні з чим і розійшися. Та Андрій не шкодував, бо до його волів перед купцями не було вільного приступку.

Ліпших не підводили. І студенець удруге підійшов до Андрія, котрий уже ї сам не терпеливив, аби скорше продати і загова вернутися. А того чоловіка чимдуж брала дяка повести волів до своєї стайні. Андрій видів, що коло нього крутиться не бідняк, гроші мне у кишенні немалі. І на торзі треба знати держатися: хтось таки викладе на долоню коруни. Як і думав, студенець дав красні гроші. То багатші люди, земля у них врожайна, не така черлениця, як у Репинному.

Йшли додому разі. "Подумати лиш: і Маря витокмила ще сотку в кінці! Се він би вже ні кому не повірив, коби не бачив власними очима, не чув власними вухами". Похвалив жону. Розчулився і поцілював! Ой, Боже, відколи він її не цілював! Десь з молодості. Усе землиця притягує... А

Маря навіть доволила випити погарчик паленки у соймівського Шльоми. Тут купив три грудки цукру дітям, які визирали їх цілий Божий день. "Зварена звечора розсолянка легко могла скиснути у таку спекоту. Наїдяться, ще черевко заболить малого. Коби Шугариха зазирнула", – журилася Маря.

Андрій був голоден, і паленка вдарила у голову, заплела язык. "Але ѿ жону треба похвалити, як не қажи, сокта – се великі гроші". І затягнув:

Ой мила, қажи, мила, що – сь ми наробыла,
Що ми нічка невесела, а днина не біла?

– Тобі лише погарчик дай! – ласково корила рада Маря.

Ой погарчик – рідний братчик, паленочка – сестра.

Коби ручка здоровенька до рота піднесла.

– Господи, здурув чоловік, та ѿ готово!..

Ідути мовчки. "Хіба не можна фіглювати? – подумав, але не сказав.

– Сокта! Нащо виправдовуватися. Вона і так не сердита".

Уже ѿ Репинній. Рідко виділи Бошотиних укупі на вулиці: все робота. Тому Газдиня – сільська брехачка – прилипла до шибки. Маря виділа, айбо нич на се не давала: з таким чоловіком, як її, іти по вулиці не ганьба.

Діти уже визирали маму ѿ тата. Причікували на перелазі. Як хтось завидніється, бігли наввипередки. Лише найменшенький – Щефанко – щокроу спотикався, падав і зоставався позаду. А Михайлік з Федорцем, як вітер, мчали по вулиці ѿ невдовзі поверталися розчаровані. А видивив – таки маму ѿ тата Щефанко, бо брати захопилися бавкою. Коли розв'язала мама вузлик на хустині і висипала цукор, старші підстрибували, вигукуючи: "Мені! Мені!" Лише Щефанко свое: "Ма – ма. Та – то", – більше слів поки що не знав. Цукор був найліпшим подарунком. Його мали в роті верховинчата хіба що двічі на рік – на Великдень і на Святий вечір. Та ѿ то лише пооблизують і відкладуть. У них зуби не гнили від цукру, як у паненят.

Допізна того вечора говорив Андрій з Мар'єю. Гроші завертів у ковбіцю, на зв'язах, де сходяться лавиці, завертів, аби не знайшли діти і не спалили, як сталося в Костюка. Або ѿ від злодіїв прятав. Всякое може трафитися.

Малі позасинали. Двійко на лаві, а Щефанко на припічку, на материних колінах. Маря поперекладувала їх ворошком у постіль. Андрійові постелила на лавиці. Помолилася Богу і сама лягла коло малих. Брала радість. Довго не засиналося. Та коли спало село, спала ѿ родина Бошотів.

Раптом вдарило так, що Андрій і Маря аж прохопилися зо сну. Помітили, відхиливши на вікні фіранку, що навпроти хижі палає смерека. "Боже, вчора ще росла, обіч бавилися діти, а завтра вже зрубають її, коли не згорить зовсім. Так і челядник", – подумав Андрій. Тої ж миті у сінешні двері загрюкали черевицами.

– Люди добрі, зачекайте! Ачей, не розмиєтесь на дощі! Зараз вас пущу! – погойкував Андрій, збираючи прочинити двері.

– Зазвідаї, тік таک пізно поночі бродит, – порадила жона.

– Ей, що там звідати! Ачей, не розбійники! Тоті би й не просили тебе відчиняти.

Андрій подумав на кума Петра Сенька, якого видів удень на Воловім. "Може, припізнився чоловік. До Сухого далеко. А може, то Михайло Ленишинець – на Діл уже не вийде у таку бурю без смолоскіпа. Дома не заночують многі люди, що ниськи йшли у Воловий".

– Куме, Петре, се ти?

Ніхто не озвався. "Може, хтось на фіглі".

– Михайлі, ти?

У двері гепнули довбнею. Засувка тріснула... Діти зайоїкали. Маря поспіхом қинула на себе хрест. Навіть Щефанко, як бачив із матері, покрутів коло черевка рукою.

У хижу ввалилися двоє незнайомих із замашеними сажею обличчями. Вони заштовхнули поперед себе із сіней білого, як стіна, Андрія. Один з них, мабуть, головніший, ступив наперед і, віддихуючись, мовив:

– Андрію, ти продав нині волів. ФайноСь продав, думаєме. Придаї нам гроші чесно, іх тепер тобі не треба. А ми восени віддаме, ще й передаме, таک ми Боже. Сам прийду і сам вилічу борг на долоню. Ти знаєш, що у Петра Настуниного грім спалив хижу два тижні тому, а в гафи Чоланиної паде. Ім треба помочи. Туди й придаме гроші. Споможи селян.

– І не май думки, що не віддаме. Наше слово – цінніше від золота, – став на підмогу нижчий.

– Ей, то ніяк не можу, – посміливішав Андрій, чуючи людську річ. – Стасенчину мушу переметати, постіль би կупити, і переспати не маю де, видите, як на лаві мучуся. Дітей мушу вдіти. Майте Бога при собі. Ніяк не можу, – Андрій опустив очі.

Перший спокійно усівся на лавицю, полишаючи мокрими черевицами сліди на долівці. Інший стояв на порозі з сокирою, мовби вартиуючи, аби хтось не вибіг.

"Ніколи ні від кого я нич не կрав. Чесно-м життя прожив", – заспокоював себе Андрій, як перед судом. Радтом очі його заблищають люттю і він випалив:

– Злодіє, вон із хижі! Бо завтра заголовшу жандарям! Я впізнаю тебе: ти – Ілько Липиї!

Засліплений гнівом, розбійник несподівано втяв чоловіка по голосници.

– Більше нікого не будеш пізнавати!

Жона і діти зайоїкали не своїм голосом, але буря заглушувала їх, і далі перелазу плач не виридався.

– Скупляк! – кинув Липиї, аби заспокоїтися, вибіг із хижі.

Чалапали болотом, самі не знали куди.

– Ільку, не добре ми зробили.

– Олексо, мовчи! – видихнув Липиї. – Маю гріх на серці... Боже!

Ілько, мабуть, уперше в житті схлипнув. Тяжкі чоловічі сльози, а ще тяжчі, утричі тяжчі опришківські. Він підняв руку на Бошоту – і почув себе негідником. Він зненавидів сам себе. Таких помилок не прощають! "Най судит розбійницька рада!".

Буря не вщухала. Бліскавка розірвала тої ночі не одну смереку...

Ішли долі Греготом, звертаючи вбік Чиркової Кичери, і сперечалися. Поспішали застать у колибах вівчарів, аби дали поїсти, бо брат Юри чомусь не приходив. Знеможені голодом і стома дорогами, надумали перепочити. Липиї своїм могутнім тілом навалився на густого вільхового корча і зліг наче в м'яку постіль. Роззув черевики. Розмотав онучі – хоч мало піссохнуть, хоч мало виполоще вітер, та й то благо. Чорне волосся, яке завжди прикривала կрисаня, тепер спадало на очі. Біля вух зосталися сліди сажі. Не встиг навіть вимитися добре.

– Ільку, ти щось ниськи дуже сумний. Ци не до жони тя серце кличе?
– розраджував Кливиць.

– Ей, що ти, Юро, як дітвак... Ци мало жін в околиці? – відфіглювався, а коли говорив, маленькі вусики не підстрибували в посмішці. Схопився за чуба: – Не треба було вбивати Бошоту! Сарака чоловік! Не треба, ой, не треба! – брови Ілька збіглися докупи, мов би на раду, хвилі зморшок лягли на чолі.

— Та що уже вчиниш? Не воскресиш чоловіка.

“А може, я вбив Бушоту за те, що помер мій нянько, а я не міг піти востаннє подивитися на нього, відклонитися. То що, винен Бушота? Просто я злість зігнав на невинному чоловікові... Помер нянько, давніше — старший брат Степан в Америці. Вітцівщину присів скнарний Петро. То йому перепала і моя землиця. А най і задавиться нею! Еге, моя вся Верховина! Не пани на ній газдують, а я — Липий! Вони бояться, а я собі ходжу!” — замріявся Ілько, забувши про Кливця. Згадався Терезин: “Брешут по селах, що спав з панією в стодолі Плентачів. Нащо в сіні? Коби хотів, у перинах би вивертався”.

— Ой, ті воли нещасні! Богдан були здохли, кой ся іще не сплодили! — сплюнув Ілько.

Зібралися далі. Чоловік ішов, як із зв'язаними очима. Юра Кливиць ледве чалапав за Ільком: той, коли вже йшов, то йшов!

19

З учора на сьогодні — себто з суботи на неділю — темної ночі триста жандарів на машинах зі сліпими фарами крадькома перебігали через Сойми, Репинний. Люди думали: то йде якесь військо із Волового, бо до війни у Карпатах звики. Хто де воює, Карпати — на дорозі... Така доля!

Тривожно піє рання когутячими голосами.

А лунке звориння мовчить. Мовчать ялици. Мовчать в'юнкові верховинські стежини.

Мовчить Грегіт! Мовчить, як старий дід, що його ведуть на страту: йому все одно, коли помирати — сьогодні чи завтра, та не байдужа зрада.

Воловому важлива Липийова голова. Обіцяно прибільшену винагороду. За своєю часткою в кабіні йде і брат Кливця — Іван. Довго орав вітцівську землю. Зараз старий віддав йому і Юрову половину. Але малилося. І от дався на легкий зарібок, аби ще прикупити. Навідуючи Липийових хлопців і перебріхуючи сільські новини, він знов про Грегітянське мешкання опришків, хоч не був певний, що вони не перебралися кудись. Та гроши робити — поспішати треба. Туїки лінуватся не мож. Й Іван поспішав.

Попліч Кливця великий, як теля, жандарський псище Чоря. Висолопив

довгий, мов праник, язык. Уважно, вивчаюче, дивиться на незнайомця—сусіда, мабуть, не знає, яке виробити ставлення до нього. А Іван дивиться на пса. Навіть спробував погладити. Не гаркнув, мовби розумів, що цей чоловік стане сьогодні у великий нагоді. А Іван так само надіявся на нього. Словом, пес сподівався на пса.

Жандарі тихо пішали до Кривулі. Позіскакували з машин. Без команди розсипалися. Подалися в різні боки. З виставленими поперед себе гверами розтали у переддосвітньому тумані. Здавалося, розійдуться навіки, і вже ніколи ніхто їх не позирає. Одні пішли на Копанчину. Другі — на Чиркову Кичеру. Треті — на Мішканин Камінь. Четверті — на Рокозату. Кілька зосталися під Ховпом.

Мряка помалу рідшала, її пронизувало вранішнє сонце.

Пчолак та Іван Кливиць постояли під Ховпом, відтак зійшли на ґрунок. Звідти можна було озирнути всю прирепинську околицю.

Хащі поглинали жандарів. Ішли й поодинці, й групками.

Зрозуміло: всі до єдної колиби, нічліжки розбійників помічені й вивчені. Жандарі крок за кроком долають гущавник, впевнено звужують кільце.

...Раптом долі склою під Каменем зривається чоловік. За ним другий... Схопилися на ноги. Кинулися в Репинку.

Жандарі далися в обхід. Ось неприкритий вихід. Але втікачі туди не կидаються.

Пчолак скомандував Чорі. Тричі вистрілив у небо. Це означало: "Повернatisя!" Глинув на Івана Кливця. У голові метнулося: "Задар сій русинській свині тисячку давати. Коби знаття, сам би тут спіймав злодія".

Пес стрибнув на Липия і не дав добрести до берега, бо це було вже й недоцільним. Розбійника обступали.

Ілько вистрілив. Чорю лише поранив. Се вчинило пса лютішим.

Не дав навіть можливості поцілити у Пчолака, який спокійно ішов наперестріч.

Липий помітив Івана Кливця: "Зрадник!"

В околиці грім:

— Липий!

Десь поблизу:

— Хапати живим!

Пчолак випалив по ногах.
Ілько спіткнувся. Тихо впав на камінь. А звестися не зміг.
"Кінецы!"
Цівку пістолі прикладав до скроні.
Та опустив.
Не говорив – думав: "Будьте здорові, мамо рідна, і друга мама моя – Верховина! Прощаїте, браття!"

З кишені висунулися гуселки і впали, хлюпнувши, у воду.

До скроні пістолю піднести несила. Вище горла – і все.

Постріл!

Смерть безпорадна.

Другий.

Теж.

Третій...

...Заридали сині гори, заплакали смерічки, поточини і звориння. Засмутилася Верховина–вдовиця.

"Невже се Липий? Двійник! Ей ні, я не дурник!..." – ламав голову Пчолак, хоч Іван Кливиць потвердив: "Сей, сей!" Дістав фотокартку і довго вдивлявся в лицє сподобенкованого ще колись у молодості Ілька Липия.
– Пішов з паном Богом, – сказали селяни.

А Юра Кливиць утік. Доки борсався Липий із пском у хвилях, – до них і була прикута увага. – Юра тікав, тулячись до кущів, на Копанчину. Погляди жандарів були на долині, де збиралася натовп. Опришок навпочіпки і втік харасником. Він міг би повернутися і вбити Пчолака, ще кількох жандарів, але що це гасть? Ілько і так вже не воскресне. А панів треба душити й далі. Нам треба нового Липия!

Вилетів на Грегіт, нікого з цімборів на обійсті не було, айбо все лежало зруйноване. Туїки порядкували вороги.

"Куди йти? Де шукати своїх побратимів?" – сів на ковбицю, слюза скотилася щокою і впала на коліно, тяжка, аж розбрязнулася.

Тої ночі Юра Кливиць скарав рідного брата за зраду. А що з собою вчинив – невідомо й досі. До речі, здох і поранений Чоря. Однакова смерть у псів обидвох! I так собі подумати: які можуть бути в житті однакові і різні смерті...

*По Репинному і Воловому, Келечину і Синевиру, Пилипцю і Майданові.
Колочаві і Вучковому котилася нерадісна чутка. Котилася, як қульова
бліскавка-загадка природи. Хтось склав співанку:*

*Ой летіли гуси дикі низийко-низийко.
Та убили Липіїка в неділю ранийко.
Закувала зозулиця сумнийко на горі.
Та ї убили Липіїка, – з ким я поговорю?
Ой убили Липіїка коло Липинного.
Кровця му ся розливала аж до Волового.
Ой убили Липіїка на репинській ріці,
А цімбора сумно плаکав на густій смеріці.
Коли вийшла комісія Ілька розбирати.
Кливиць дивив із Греготу і зачав ревати.
А як несли Липіїка з гори високої,
Заплакали верховинце з туги великої.
Коли везли долі селом постріляне тіло,
Не одного селянина серце заболіло.
Воліли-сьте, жандарики, село запалити,
Як красного цімборика за правду убити!
Богдай– бисьте, жандарики, світу не видали,
Та за що–сьте Липіїка в могилу загнали?!*

*Десь чути було, як у кошарі блеяли вівці, наче знали, що вже ніколи
не питиме їхнього цілющого молока Ілько, не братиме женці чи сира
для хлопців.*

*До Кривулі суцільним потоком стікалися селяни поблизніх сіл –
репинці, сушани, діяляни, зарічанці, келечинці, річчани, тющани... Але до
Липія нікого не підпускали: боялися, що він лише прикинувся вбитим. І
зіскочить на ноги, а потому як його в гурті спіймати?!. З Волового
прийшла із двома дітьми Ількова жона. Чорнява, у темній хустині, у
вишитій на рукавах і грудях сорочці–довгані. На ногах мала постоли з
телячої шкіри. Несчасна жінка плакала. Пищали їй дітваки, бо свого тата
знали добре: нерідко домував. Заридав за татом і Василько–улюбленець.
Вирвався до тіла. Жандар гвером перегородив їйому дорогу. Малий*

нахилився і прослизнув. Упав на тата, обхопив за шию. Прискочили стражники і відірвали гітвака. А Пчолак дав ляпаса. У Василька збліснули очі, люто зцілив зуби...

Наг'їхала комісія. Доповідав Пчолак. Юридично запротокулював самогубство. Потиснули руку: "Хто хоче пса вдарити – палицю найде".

Новинкарі–нюхачі клацали фотоапаратами, стирали олівці у грубих записниках.

Потому тіло Ілька Липия віддали жоні для поховання. Правда, проводи з попом заборонили: най іде грішник у землю, як пес.

Увечері над Греготом зареготали рясним сміхом блискавки, звиваючись у гуртах–гущаках смерек. Небо розбурилося, жбурляючи громів'я над Репинним. Люди казали: хтось угнівив Бога...

21

Ясеновий хрест із Липиїової могили хтось витягував і відкидав убік. I так щоночі. Але їхтось його на ранок утикає заново. Таке горянам невтімки.

Опівночі третьої доби на цвинтарі заграли гуселки. I не стихали, доки не запілі три метри когуті.

1967–1968

Репинний – Ужгород

ЧИ ОСТАННІМ є ОСТАННІЙ ОПРИШОК ІЛЬКО ЛИПІЙ?

Есеїстичний штрих

Ще свого часу відомий словацький фольклорист–карпатознавець Андрей Меліхерчик писав про Олексу Довбуша (1700–1745), сина гуцула з Печеніжина, що він "один з останніх великих карпатських опришків", гордість і слава українського люду, який разом зі своїми "чорними хлопцями" діяв на Гуцульщині (доходив до Ясіня) й Покутті, не обминав і Поділля, батьківщину Устима Кармелюка (1787–1835). Наукові праці Івана Франка, Володимира Грабовецького та ін., як свідчить і "Енциклопедія українознавства" (т.5), називають довбушівський рух вершком карпатського опришківства.

Від Андрея Меліхерчіка (монографія про Юрая Яношика, видана у Празі 1958 року) знову ж таки довідаємося, що словацький народ, а також польський, пам'ятають одного з останніх більших опришківських постатей Карпат Якуба Суровца, який загинув у Брезні (Горегроньє) 1740 року. П'ять років опісля в Космачі (1745) умирає Олекса Довбуш.

Наступного XIX-го століття (30-і роки) у тих же словацьких високогірних хребтах (у Гемері) воєтив опришок Міхал Довчік (Вдовчик), котрий підключився до повстання 1831 року на Східній Словаччині і котрого дослідник Андрей Меліхерчик називає "останнім великим "збойніком", народним борцем проти гнобителів, фольклорним героєм гемерського люду, життя котрого закінчилося трагічно. Про це залишилася на Горегроні – між Низькими Татрами і Словенським Рудогор'єм – мелодія з текстом про "збойника–бетяра" Міхала Довчіка, де чітко відлунюють і загальнокарпатські Яношиківські наспіви ще з XVIII-го століття: "Був бі Довчік довчовав, кебі са був варовав". Та й нині не лише на Горегроні, але майже повсюдно, особливо у Низьких Бескидах та на Полонинських хребтах з Ужанською долиною, пам'ятні в піснях опришки – "збойники", зокрема славний Юрай Яношик (1688–1713).

Гучай горі, гучай,
Же Яніка мучай,
Ей, гучай ай доліні,
Же го без прічині.

Або:

Гучай горі, гучай,
уж Янічка мучай,

еште оні гучать буду,
кедъ го оні вешать буду.
Плаче стром зелені,
плаче ай осіка,
вер в'яц незагіньє
мено Яношіка.

(Дивакадемічну книгу "Горегроньє" (латинікою!), видану у Братиславі 1988 року, с. 127, а також згадану монографію Андрея Меліхерчіка про Юрая Яношіка, – Прага, 1958, с. 100).

Не можна не згадати тут і твір заслуженого вчителя України з Тур'ї–Ремет Перечинського району, словака Антона Петера про Яношіка. На обласному святі "Словенська веселіца", що проходив у Тур'їх–Реметах 1996 року, глядачі гучними оплесками вітали автора і виконавців драматично–пісенного твору про "забутого" у тоталітарні часи опришку–"збойника" Юрая Яношіка.

Тепер звернімось і до "Енциклопедии Подкарпатской Руси" Івана Попа, бо дуже хочеться і нам разом з Андреєм Меліхерчіком згадати про нашого, колочавського Миколу Шугая (1898–1921), одного із останніх карпатських розбійників періоду капіталізму, інтерпретованого письменником–фольклористом, учнем високої класного "фольклорного витязя" (за виразом Володимира Фединишинця) Петра Лінтура (1909–1969) Іваном Сеньком: в реальному житті – розбійник, згодом у фольклорі – романтичний герой–опришок, а в літературі – збірний образ. Письменники – чеський Іван Ольбрахт, угорський прозаїк Бела Іллеш, український поет Микола Марфієвич – у різний час по–різному змалювали постать Миколи Шугая. Найуспішнішим став твір Івана Ольбрахта, який увійшов у чеську класику.

"Останній опришок" – історико–пригодницька романтична повість з життя Підкарпатської Русі в 30–х роках ХХ–го сторіччя. Так прямо і назвав письменник Володимир Фединишинець свій твір, який після великих митарств був виданий за власний кошт 1993 року в Ужгороді. Цього ж року повість з'явилася і у книзі "Свято Білої музеїної Ворони". Пошуковий письменник Володимир Фединишинець не сумніваючись дав назву своїй повісті про розбійника опришка Ілька Липия (1897–1933) "Останній опришок", бо достеменно знат, що на верховинній Міжгірщині, в околицях його рідного села Репинного після колочавського Миколи Шугая на Карпатських верхах, у лісах, порівняно на невеликих місцинах (Застаровець, Окрядь, Рокозата, Трегіт,

Полянки, Хавп, Вирх, Погар) шорив своїї розбійників Ілько Липиї.

Уродженець Волового (тепер Міжгір'я) український письменник зі Словаччини Василь Гренджі-Донський (1897–1974) особисто був знайомий з Ільком Липиїом, здається, був його однокласником у Волівській школі в період панування Австро-Угорської імперії. Невелику документальну оповідь із часів уже і Чехословацької республіки "Ілько Липей, розбійник" Василь Гренджі-Донський зумів видати по гарячих слідах у Львові у середині 30-х років українською мовою. Майже весь тираж був конфіскованій поліцією, на руки читачам дісталися окремі примірники.

Дізнавшись, можливо, у куларах про те, що Закарпатцю не вдалося видати у республіканському видавництві "Карпати" (Ужгород) твір на опришківську тему про останнього розбійника Ілька Липия і що Володимира Фединишинця постійно "відфутболюють" від друку, – львівський літератор на прізвище Пастушенко Аркадій швидкоруч "зварганив" роман про Ілька Липия "Під мечем Дамока" (1969 р.), перший том якого видав у Львові, а другий, обіцянний, так і не побачив світ. Аркадій Пастушенко ні в чому не став оригінальним, бо компіляція з Василя Гренджі-Донського була – як зазначала критика, на жаль, після появи роману у світ – наяву, проте тиражування для масового читача відбулося... Але читацького успіху цей твір не мав.

Як зізнається письменник Володимир Фединишинець, робота над "Останнім опришком" не припинялася протягом 2–3 років і небавом переросла у новаторський роман-гротеск під назвою "Бранці лісу, або Хащовиці" з документальними фото убитого Ілька Липия та двох світлин його побратима – цімбора Юрка Кливця. Книгою роман удалося видати також 1993 року, де гротеск (у письменника Фединишинця – перебільшення) зумовлений свідомим і підсвідомим відчуттям-знанням історичної правди у пов'язі із генною пам'яттю, коли так званому розбійникові приписують – як колективно, так і індивідуально, як письмово, так і усно – усікі противправні дії, які в реальності і не відбулися, хоч могли відбутися. Художня правда чи фактична правда тут, на мою думку, зімлялися воєдино, що в цілому дало повноцінний мистецький твір, справжню штукарську книгу. Художній гротескний прийом виправдав себе, герой роману мовчки і вголос роззумують, діють за пращурівими принципами, за народною філософією збереження свого, домашнього, рідного, менталітетно найдорожчого. Це письменник зумів передати психологічно врівноважено, легендарно цікаво, міфічно розповідно. На поміч прийшли баладні

Олекса Довбуш.
Мал. Маріяна Маловського (Київ, 1992).

ANDREJ MELICHERČÍK

Juraj
Jánošík

Графічний портрет Яношика.
Худ. Мілослав Торн (Прага, 1956).

пісні, прислів'я, приказки, мудрі вислови, художньо вигадані епізоди-фантастичності, наприклад, хоча б про вишитий прапор. Або внутрішні діалоги і монологи головних героїв.

Психологізмом вирізняється і перший варіант твору, тобто повість "Останній опришок", про яку повела розмову. Отже, наскільки я проінформована (доказом цього є історичний час і художні дослідження двох з походження верховинців), – останнім опришком-розвбійником у Карпатах був таки Ілько Липій, котрий заслуговує також і широкого документально-історіографічного визнання (є стаття у журналі "Жовтень" ("Світ") із 70-х років ХХ-го століття про *rig* Липіїв). Очевидно, треба брати детальніші дані із архівів Праги. Пройшло 70 років із часу загибелі Ілька Липія. Одне ясно: карпатське опришківсько-“збойницьке” семантичне поле необхідно збагачувати карпатознавчими студіями, у тому числі й опришківсько-“бетярськими” дослідженнями, що на теренах Угорщини (а також на маргінесі угорсько-русинсько-українсько-російському) мають свою специфіку, самобутність і водночас при порівняльному аналізі виявляють непросту спільність, що, як зауважує знаний карпатознавець, угорський науковець Ортутаї Дюла, потребує копіткої роботи дослідників Східної Європи. Дані стаття є

W.Ykropog

25-28 Ahmoro, 7-8 Gpe3ha 2003 p.

cnia4ku nucpmehnukia Ykpa4nu

npemehgahm yv a4nu Ha4lloha4paoj

Dae4a MENCAPOU,

hapoghoj! npofeciuhoj kyapamijpaoarli.
 l4ku4pk4u ma ih. foapk4o4ho-wucme4pk4 m4bopu 4lej memamuk4 – ce 4i4u4u na4cm
 Bacu4p lpeh4ka-4och4pk4u, Poma4 fe4go4p4b, Bo4ogu4up f4eguhu4uh4p, Bo4ogu4up
 gek4ipka ykpa4i4omob4u nobicm4p4b ma pomahicm4b; lab4 fpah4ko, lham xomkebu4,
 buanhy4o i ha kyapamijy ma 3he4u4uo b4igogpa4ek4h4 a 4im4pamijp4. Ha3o4b4 my4m
 onpu4t4k4b4m4o y kapnamax e cn4eu4f4ih4u icmomp4u4ho-cou4i4ap4hu4 abu4u4w, u4o
 k4apanam4o3habc4mb4, mak! l4eh4mp4 ryhr4paoarli Ykhy, pogomu4 um4ao. y4i4ow4y
 u4u4om, ha4yko4b4u4m, y4 mo4m4 p4x4h4y u4 mo4g4u4m, ak! e l4cmu4m4y4
 eri4g4o e 3ak4oh4o go3ab4o4e4h4! ak! y4 r4pomag4ch4pk4m4 y4um4l, mak! a ha4y4l. Tak4u
 na4p4ai4cmu4hu4 um4ah4w, k4au y4 he3a4e4kh4u ykpa4i4l c4bogog4 c4oba! nucpm4
 3be4ph4j4u y4bar4y i r4ac4h4o 3a4i4ka4bu4mu4 u4u4 ih4m4p4ech4u! k4oh4en4i4u4o
 na4t4l4u4h4) e l4cmu4m4y4, u4o a Ykropog4i npu Ha4lloha4p4h4u y4h4b4pc4m4mi,
 onpu4t4k4b4 e mo4g4b4pk4u4 i 4r4op4ck4mu4 r4a4g4y4k4mu4 go k4acy4bah4 k4pl4na4u4m4ba,
 p4yx4y! – go3ab4o4o co4l4 3ak4u4k4mu4 mo4g4u4x k4apanam4o3hab4l4 (mo4k4ub4i 38434ku
 npedg4m4h4o t4up4k4oro onpu4t4k4b4pk4-ge4m4pk4-3604h4i4k4oro k4apanam4pk4oro
 3a4m4y4k4h4u go4om4p4! npom4u4 r4a4c4g4y4p4b, ak! f4ak4mu4ho4 wok4ha! ha3a4mu4
 nam4p4iom4u4h4l, gy4x4o4h4l u4 d4l4u4l4b4pk4 3g4od4y4m4u4 no 3a4x4cm4y4 w4k4ah4b4pk4oro 3a4m4y4 u4
 w4cm3ak4apanam4ma; ma 360-p4h4a big4 g4h4 hapog4k4h4a! 300 pok4b4 big4 g4h4 cm4pm4i
 np4n4o4pa4mu4 k4ipy4l4b4! gar4mo4 ih4tu4x ce4ah4-p4c4uh4b4 e 4u4ma4i4 k4ip4k4oc4m4 ci4 ma
 ni4g3ar4ap4hu4 k4ep4bh4u4m4b4m4 f4ep4h4la Pak4ou4l4! (1703-1711 pp.), ge4 gy4u4 ni4g
 Be4per4b4pk4oro pa4ou4h4 y4 ha4lloha4p4h4-4u3ab4o4p4h4l4 bi4u4h4 npom4u4 r4a4c4g4y4p4b y4g4py4k4u4h4
 pi4h4a big4 g4h4 3a4r4u4g4e4l4 Hop4a R4hot4ika, 300-p4h4a big4 g4h4 hapog4u4! 290-
 hapog4k4h4a4k4oro w4n4he4 m4k4o4k4 up4ro4 po4ky; 315-p4h4a big4 g4h4 hapog4u4! 290-
 r4p4r4o4p4b4u4m4 Gor4am4up4o4b4m4 (1893-1971), go4 pe4h4, 110-p4h4a big4 g4h4
 ec4i4cmu4hu4 um4px4mu4 np4o4ga4ew4. Ao4 c4oba, y4 pik4 (2003-6) ca4ab4hu4 ro4i4te4b4 –

ЛИПІЙОВА ФАНА

*За мотивами творів Володимира Фединишинця:
повісті "Останній опришок" та роману "Бранці лісу"*

*На крутім, на повороті,
За рікою, за Репинкою,
Ої залишив слід Липіїк,
Слід із диковинкою.*

*Диковинка – се та фана,
Віг Шугайка шо узяв.
Його мила вишивала –
На смереку жіван қлав.*

*Чічкаш д'горі подивився,
Де сидів колись Кливець.
У лісочку, при поточку
Трембітає до овець.*

I НАЙ ВАМ БОГ ПОДЕРЖИТ СОХТАЧ !
Подяка спонсору за ювілейний дарунок

До 60-річчя, – хоч я по вуха загруз у підготування святкування свого ж 100-річного ювілею, – від симпатичного підприємливого подружжя Наталки і Романа Повчів я отримав несподіваний супердарунок: тираж цього 4-го видання "Останнього опришка" – милої моєму серцю многостражданної повістинки, першого свого кроku в літературі, що його тоді, в молодості, спімкало нещастя – зняття з друку.

Дуже красно дякую за конкретний дарунок. Просто немає слів, хоч я і велемовний... Це найприємніший дарунок, який коли-небудь я отримував у житті. Крім дарунків долі.

Уже за новітнього часу я співпрацював з видавництвом-друкарнею "Закарпаття", коли там директорував діловий Іван Рогач, кілька років з "Патентом" – за директорування чутливого Олексія Шестакова, одну мить – із "Мистецькою лінією" Ольги Брези, ще мить із "Видавництвом Валерія Падяка" чи "Колір-прінтам" Євгена Байли і Богдана Досяка, – плюс-мінус працювалося добре. Не хочу злого радянського режиму, коли вибору не було і мусив контактувати із чужорідними "Карпатами", очолюваними чужинцями (працювали і "свої" недобре елементи), – мав там проблеми. Хоч тоді ж проблем не мав із київською "Веселкою" чи московським "Малышем", тим паче ереванським видавництвом "Советакан грох" і т.д., де друкувалися мої книжки, – всюди удалині зустрічав порозуміння. Правда, і ринковий час стукав у двері... Та співпрацювати з Повчами – Наталкою як книжковим дизайнером, чи Романом – як основою основ його приватної друкарні, – особливо приємно і душевно комфортно. Я не маю ніяких проблем (най не вречу!). Набір, верста, коректура, дизайнська робота протікають зацікавлено, спокійно, зважено, без зайвих нервів, поспіху чи затримок. Будь-які проблеми зняті. Зате останнім часом я і прихилився виключно до цього ділового симпатичного сімейства. І вони, напевно, відчули, що є-м фанатом своєї справи, йдуть назустріч усім моїм авторсько-замовницьким забаганкам, агдже я газда своєї книжки, свого замовлення. І це так, зрештою, повинно бути за ринкового часу.

Я дуже вдячний Повчам за цей дарунок і взагалі за спокійний плин виробничого процесу при народженні моїх літературних дітей, за маленькі будені зручності.

Будемо потихеньку вкупі йти до моого 100-річчя: видаються книги – розкручується ім'я.

Наталка і Роман матимуть пріоритетне становище у виданні моїх книг, в тому числі й тогочасно ювілейних, і теперішніх, і наступних. Сорок років попереуду. Безперечно, сімейство зміцніє, розшириться база приватної друкарні Романа Повч, а Наталка стане жінкою бальзаківського віку, під моє 100-річчя і пост-бальзаківського. Це фігля. Але серйозно і щиро бажаю процвітання приватному підприємству Повчів уже сьогодні, завтра і післязавтра. І весь час надалі.

Най щастливість на чесних і платоспроможних замовників!

Ще раз дякую за файній спонсорський дарунок. І най Вам Бог подержит сохтач!

*З повагою
Володимир Фединишинець
17.III. – 1.IV.2003 Ужгород*

ЗМІСТ

*Мила моя повістинко. Коротке супровідне слово автора
до 4-го видання*

*Останній опришок. Історична повість про Підкарпаття
30-х років ХХ-го ст.*

Чи останнім є останній опришок Ілько Липиць?

Післямова Олени Мейсарош

Липицьова фана. Вірш Олени Мейсарош.

І най Вам Бог подержит сохтач! Подяка за ювілейний гарунок.

Письменник з дружиною Оленою Мейсарош, яка є автором післямови та вірша у цьому виданні.
Фотографовано Андрієм Едельманом 1991 р.

Літературно-художнє видання
Володимир Степанович Фединишинець

ОСТАННІЙ ОПРИШОК

Історична повість про Підкарпаття 30-х років ХХ-го ст.

Українською мовою
Авторська редакція

Художньо-технічне редагування, дизайн письменника
Коректура автора з участю Михайла Фединишина
На обкладинці історичне фото з архіву автора
Видання підготовлене у березні 2003 р.
Оригінал-макет за проектом письменника
виготовила Наталка Повч

Здано на виробництво 6.III.2003 р.

Підписано на вихід у світ 17.III.2003 р.

Формат 80x64/16

Папір офсетний. Гарнітура: Cricket Light

Тираж 600 примірників

Видрукувано у приватній друкарні Романа Повч
м.Ужгород, вул.Великокам'яна, 31

тел./факс: (0312) 61-37-17

Крайовий часопис-альманах "Айно" (свідоцтво про державну
реєстрацію: серія Зт, № 143 від 28 січня 1998 р.)

Саг журналу "Айно" (свідоцтво про державну реєстрацію: серія
Зт, №144 від 13 лютого 1998 р.)

Засновник: Фединишинець В.С.

Адреса: 88015, Ужгород-15, вулЛегоцького, 9, кв.52.

Тел.(031-22) 5-23-83

ВОЛОДИМИР ФЕДИНИШИНЕЦЬ підійшов до свого 60-річчя.
Повість "Останній опришок" мала стати дебютом
писменника 1968 р., та қагебе, обком компартії, цензура
зняли твір з друку, оскільки молодий автор висловився, що
десант радянських танків до Чехословаччини є окупацією.
Діялося в серпні 1968 р.

Тепер – це одне з перевидань до ювілею писменника.
А загалом Фединишинець є автором понад вісімдесятьох
окремих книг – поетичних, прозових, перекладних, есеїстичних.